

Hikemiyat

SAYI 1

ARALIK 2020

AHİLİK VE AHÎ
KÜLTÜRÜNÜN DİNİ BOYUTU

SAYFA 4

ÖZGÜRLÜĞE GİDEN YOL:
İMAN

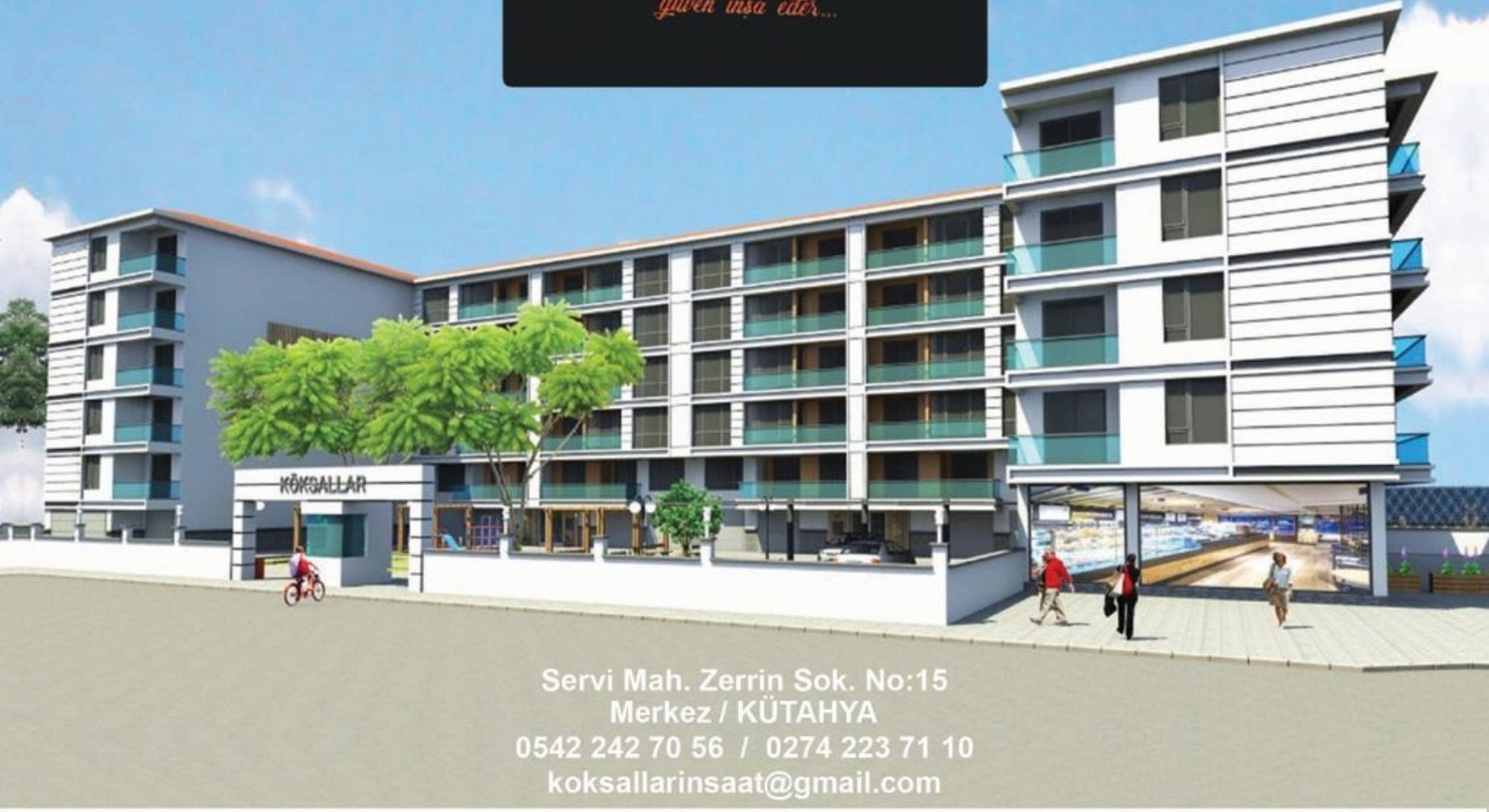
SAYFA 8

HİKMETLİ HAYATIN MEYVESİ

SAYFA 12

KOKSALLAR
İNŞAAT

güven inşa eder...

Servi Mah. Zerrin Sok. No:15
Merkez / KÜTAHYA

0542 242 70 56 / 0274 223 71 10

koksallarinsaat@gmail.com

adl Seramik

www.adlseramik.com

Çini Seramik Boyaları

Porselen - Cam Boyaları

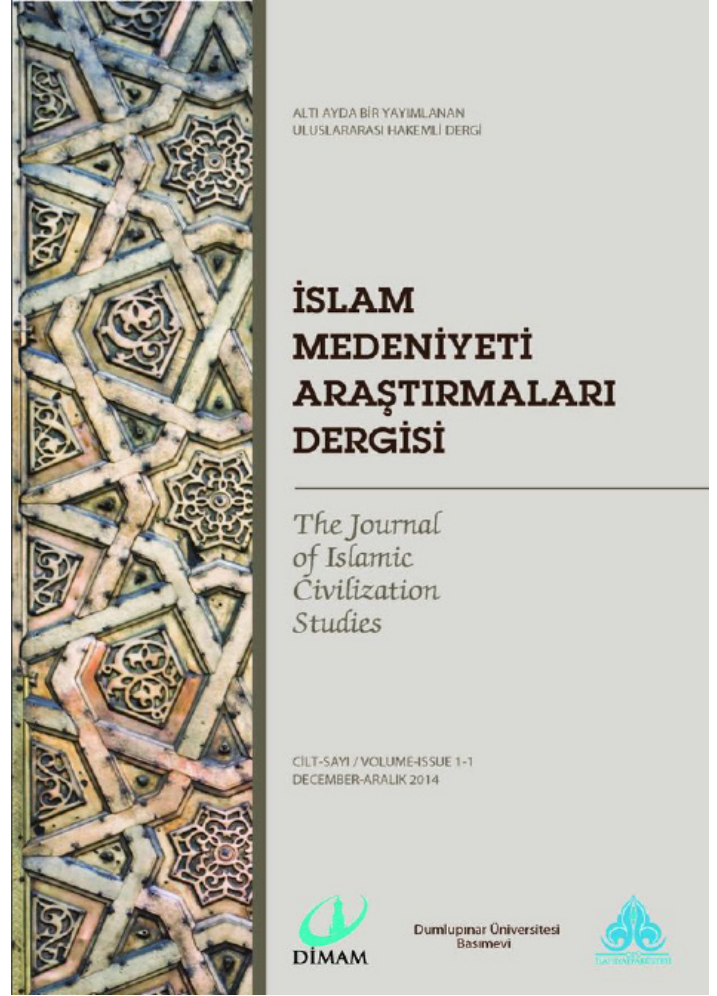
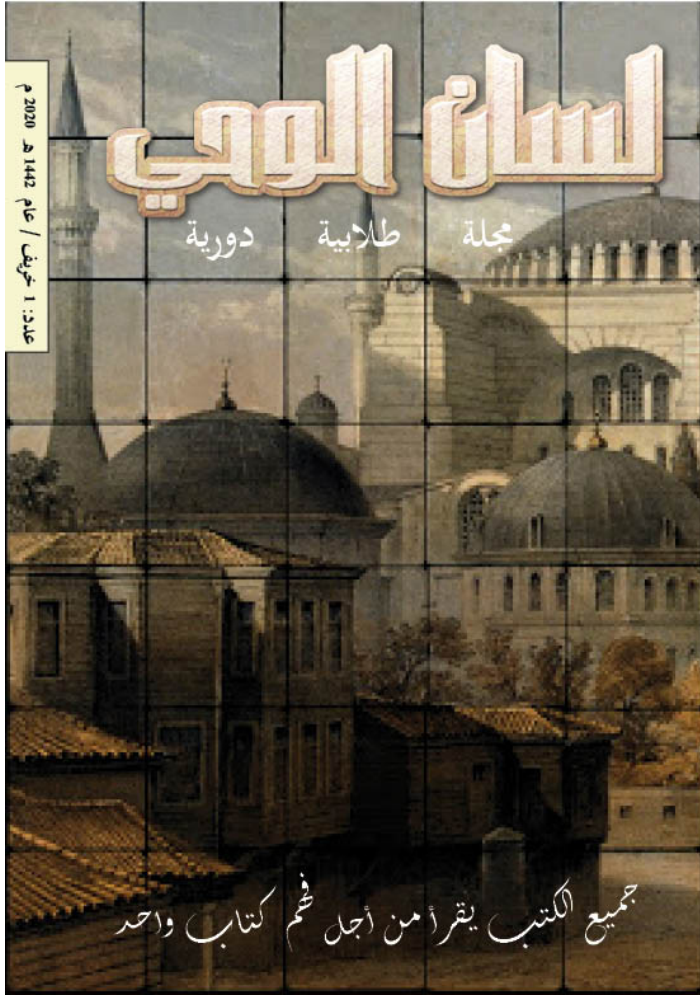
Ham Maddeler

Servi Mah. Zerrin Sok. No:20/A Merkez/KÜTAHYA

info@adlseramik.com

T:+90 274 224 23 25 F:+90 274 224 76 98

adl Seramik

DİMAM TV

@dpudimam

DPÜ İslâmi İlimler Fakültesi / DIMAM'ın

3 aylık aktüel yayınıdır. SAYI: 1

--

İmtiyaz Sahibi

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlim-
ler Fakültesi Adına

Prof. Dr. Ali ÇELİK

--

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Erdem TAŞ

--

Yazı İşleri Müdürü

Arş. Gör. Abdullah Taha YILDIZ

Arş. Gör. Tuğberk UĞURLU

Grafik Tasarım

Arş. Gör. Abdullah Taha YILDIZ

--

Baskı

...

--

Yayın Türü

Ücretsiz Yerel Süreli Yayın

--

İletişim

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi / DIMAM

Evliya Çelebi Yerleşkesi Tavşanlı Yolu 10.km

KÜTAHYA

Tel: 0 (274) 443 4702

Web: <http://dimam.dpu.edu.tr/>

dimam@dpu.edu.tr

İlim ve Hikmet

Yola Çıkarken

Ali Çelik*

Birçok medeniyette bir takım önemli kavramlar vardır. Bu kavramlar, o medeniyetin âdetâ muharrir gücüdür. İslâm medeniyetinde "İlim ve Hikmet" kavramları böyle kavramlardır. Nâzil olan ilk vahy (Alak suresi ilk beş âyet), okumaktan, kalemden, bilmediğin şeyleri öğrenmekten dolayısıyla "ilim"den bahsetmektedir.

"İlim" kelimesinin geldiği kök fiil (alime)'in ihtiva ettiği manalar içinde, "bildi" anlamının yanında "alâmet, işâret, iz, eser" gibi anlamlar da bulunmaktadır. Buradan hareketle "ilim" kelimesini, "bizi doğru yola koyan, bizim istikâmet üzere olmamızı sağlayan işâretlerin toplamı" şeklinde anlamak da mümkündür.

"Hikmet" de böyle içinde geniş manalar taşıyan bir kelimedir. Manevî ya da lafzî alanda anlam ilişkileriyle birçok manada kullanıldığından yerine göre farklı tefsir edilmiştir. Master olması bakımından, aslında kötülükleri ortadan kaldırmak, iyilikleri elde etmek manası vardır ki, hüküm ve hükümet, sağlamlık ve muhkemlik hep bu kökten alınmıştır. Her nerede kötülüğü gidermek ve iyiliği elde etmek varsa, işte orada hikmet manası vardır. En genel anlamda hikmet, fayda, yarar ve ihkâm anlamlarından dolayı, her güzel bilginin ve her faydalı işin ismi olmuştur.

Hikmetin hakikati, başlangıçta ilim, sonucunda ise amel anlamında her iki yönün birlikte bulunması demektir. Hikmet hem bilgi hem eylemdir. Bilmek ve bildiğiyle amel etmektir. İlk müfessirlerden Mukâtil bin Süleyman hikmeti böyle anlamıştır.

Hikemiyat, bu düşüncelerle yola çıkmakta ve yukarıda işaret edilen hassasiyetlere sahip olma azmi taşımaktadır. Bu dergide takip edeceğimiz yol, akademik ve teknik bir etkinlikten öte anlaşılır bir dil ve üslup içinde ilim ve hikmet geleceğimize numûneler sunmaktır.

Dergimizin, gelişerek devam etmesini, insanımıza faydalı bilgiler sunarak hayra vesile olmasını yüce Rabbimizden niyaz ediyorum.

Okuyucularımızı saygıyla selamlıyorum.

*Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dekanı

Sayfa 4

Sayfa 10

Sayfa 14

Sayfa 32

Sayfa 36

❖ Bundan Daha Güzeli ve Hikmetlisi Olamaz

Kâzım UYSAL

❖ Ahîlik ve Ahî Kültürünün Dînî Boyutu

Ali ÇELİK

❖ Özgürlüğe Giden Yol: İMAN

Ergin ÖGCEM

❖ İnsan Nedir?

Ümit AKTI

❖ Hikmetli Hayatın Meyvesi

İlhâmi GÜNAY

❖ Hikmet

Selâmi ERDOĞAN

❖ Kaburga Kemiğinden Hikmetler

Tuğberk UĞURLU

❖ Hayatımın İki Vatanı: Kıbrıs ve Kütahya

Mustafa KELEBEK

❖ Allah İle Aramız Nasıl?

Sümeyye SEVİNÇ

❖ Yarının Cemaati

Emeti ÇALIŞKAN

❖ Asr-ı Saadeti Saadet Asrı Yapan Ontolojik Durum

Muhammet ATEŞ

❖ Bursa'da Kütahyalı Bir Hattat: Şeyh İbrâhim Efendi

Semra GÜLER

❖ Mutçalı'nın Sözlüğünden Hitler'in Kavgasına

Abdullah Erdem TAŞ

❖ Evliya Çelebi'den Kütahya

Abdullah Taha YILDIZ

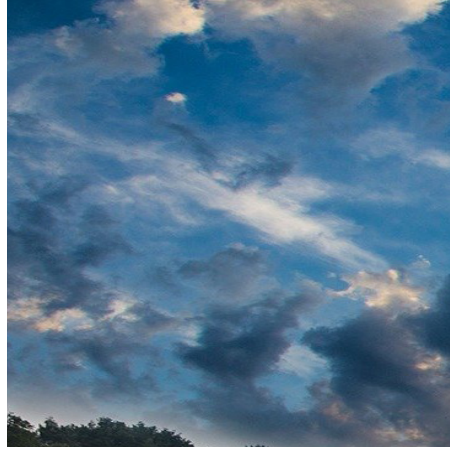
BUNDAN DAHA GÜZELİ

Kâzım UYSAL*

Başını kaldır, hikmet nazarı ile bak. En büyükten en küçüğe kadar her varlığı ve her hadiseyi ilmin düsturları ile incele. Elde ettiğin her veriyi akıl süzgecinden geçir ve vicdan terazisinde tart. Koca kâinatta hikmetsiz ve faydasız bir varlık veya hadise görebilecek misin? Göremezsin... Çünkü geçmişten günümüze binlerce bilim insanı varlık âlemini inceledi, hikmetsiz bir varlığa hele de canlıya rastlamadı. Bilakis ilim ilerledikçe varlıkların yaratılış hikmetleri daha iyi anlaşılıyor. Her varlığın bir değil, çok faydalar gözetilerek yaratıldığını keşfediyor.

İstersen önce akılsız ve şuursuz cansız varlıklara bakalım. Şekil ve büyüklükleri tam bir tasarım harikası olduğu gibi hareketleri de sanki bilinçli ve şuurlu... Mesela uçsuz bucaksız şu feza âleminde bizi gezdiren seyyar dünya sarayına göz atalım. Bir lamba ve soba hükmünde olan Güneşten uzaklığı mı hikmetsiz? Kandili olan Ay mı hikmetsiz? Gece ve gündüzü hâsıl edecek şekilde kendi eksenini etrafında dönmesi mi hikmetsiz? İhtiyacımız olan binlerce gıdaların gelmesine sebep olan mevsimleri, baharı, yazı, güzü ve kışı getirmek için Güneş etrafında dönmesi mi hikmetsiz? Tavanını süsleyen yıldız lambaları mı hikmetsiz? Yapısını oluşturan toprak, su ve taş gibi malzemeleri mi hikmetsiz? İçinde istiflenmiş maden, petrol ve gaz gibi ihtiyacımız olan maddeleri mi hikmetsiz? Etrafını saran atmosfer mi hikmetsiz? Hâsılı, dünyamızın tüm özellikleri hikmetlidir ve hayat düşünülerek özel olarak tasarlanmıştır. Taş, toprak ve sudan oluşan böylesine büyük bir kütleli akıllı, şuurlu ve hikmetli işler yapmasını nasıl yorumlamalıyız? Çok açık değil mi? Dünyayı yaratan Yaratıcı sonsuz hikmet sahibidir. O, hakîmdir. Her zaman dağılmaya ve parçalanmaya müsait olan taş, toprak ve sudan oluşan akılsız ve şuursuz dünya gibi kocaman bir kütleli şu feza boşluğunda durduran ve çok hikmetli işler yaptırır elbette sonsuz kudret ve hikmet sahibidir. Pekâlâ, tasarımı insanoğlu yapardı dünyanın mevcut halinden daha hikmetli bir mesken inşa edebilir miydi? Tüm insanlar birleşse böylesine muhteşem ve hikmetli bir seyyar saray yapabilir miydi? Hayır, hayır... Bundan daha güzeli ve hikmetlisi olamaz.

İstersen şimdi de canlılar âlemine bakalım. Uzağa gitmeyip önce kendimizi okuyalım. Yokluk âleminde nasıl

var edildiğimizi inceleyelim. Bir anne ve babanın vücudundan çok hassas ölçülerle süzülerek yaratılan küçücük üreme hücrelerine bakalım. Şekillerini, yapılarını ve fonksiyonlarını inceleyelim. Hikmetsiz ve gayesiz bir husus görebilecek miyiz? Embriyoloji (üreme biyolojisi) üzerine çalışan yüzlerce bilim insanı en gelişmiş laboratuvarlarda canlılardaki üreme sisteminden ve üreme hücrelerinden daha iyisini yapabilirler mi? Tüm bilim insanları birleşse her gün insanda milyonlarca yapılan erkek üreme hücrelerinden sadece bir tanesini sıfırdan yapabilirler mi? Hayır, hayır... Bundan daha güzeli ve hikmetlisi olamaz.

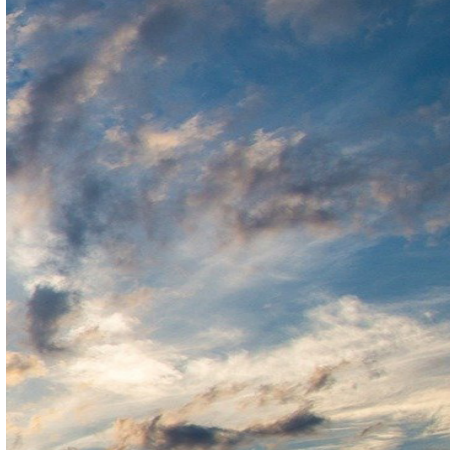
Şimdi de anne karnında kapkaranlık bir ortamda içi su dolu bir torba içinde nasıl yaratıldığımıza bakalım. Akılsız ve şuursuz maddenin görünmez bir el tarafından nasıl hikmetli ve gayeli şekillendirildiğini düşünelim. Kan, kemik, sinir, saç gibi birbirinden çok farklı hücre, doku ve organların tek bir hücreden yaratılışını inceleyelim. Yaklaşık 40 trilyon hücrenin nasıl organize edilerek insan yaratıldığını seyredelim. Orada işe yaramayan akciğerlerin, gözün, kulağın, el ve ayakların yaratılış hikmetlerine bakalım. Böylesine hikmetli işlere kör tabiat ve serseri tesadüf karışabilir mi? Tüm doktorlar ve bilim insanları birleşse bir insanın tek bir hücre-sini yoktan yaratabilir mi, cansıza can verebilir mi? İnsan yaratmak için mevcut sistemden daha güzel bir sistem ve yöntem bulabilir mi? Hayır, hayır... Bundan daha güzeli ve hikmetlisi olamaz.

Şimdi de canlılar içinde insanı

muhatap almasına ve insana emanet-i kübrayı hamletmesine bakalım. Allah, mahlûkat içinde sanattan sanatkârı, eserden ustayı anlama ve takdir etme kabiliyetini sadece insana vermiştir. Bundan dolayı da insana önemli mesuliyetler yüklemiştir. İnsan, akıl ile olaylar arası ilişki kurarak Yaratıcının varlığını bulabiliyor. İnsan 'Bir iğne ustasız olmaz, bir harf kâtipsiz olmaz. Bir köy muhtarsız olmaz' deyip akıl yürüterek Rabbinin varlığını tasdik edebiliyor. Kendi eserleri ile kıyaslayarak Yaratıcının ilminin, kudretinin ve hikmetinin büyüklüğünü ve sonsuzluğunu anlayabiliyor. Mesela içinde yaşadığı kâinatın büyüklüğüne, şu feza âleminde seyahat ettiği dünyanın hızına bakarak Allahüekber diyebiliyor. Kendisinin çizdiği bir meyveli ağaç resmi ile gerçek ağacı kıyaslayıp Subhanallah deyip secdeye gidebiliyor. Toprak, su, bitki ve hayvan gibi akılsız ve şuursuz varlıklar eli ile gönderilen ikramlara bakıp asıl göndereni anlayıp elhamdülillah deyip şükredebiliyor. İşte böylesine muhteşem, böylesine sanatlı ve mana yüklü bu kâinatta insan gibi anlayışlı bir muhatapın bulunması elzemdir. Çünkü insan Yaratıcının varlığını anlayabilen

VE HİKMETLİSİ OLAMAZ

canlı, canlının her hücresi ölüme programlanmıştır. Kimse bu İlahi programı değiştiremez ve değiştiremedi. Dünyada sayısız bilim insanı, profesörler, doçentler ve doktorlar canlının ölmemesi için çalıştı ve çalışıyorlar. Canlının ölmesine mani olamadılar ve olamayacaklar. Aslında insanın yaptığı sadece Allah'ın verdiği yetkiyi kullanmak, canlıya koyduğu sistem ve kanunlarda kısmi değişiklik yapmaktır. İnsana bu kadarlık yetkiyi de aslında kendi ilmini, kudretini ve büyüklüğünü ihsas ettirmek için vermiştir. İnsana aczini hissettirerek İlahi dergâha yönelmesini kolaylaştırmak için vermiştir.

Canlılardaki ölüm programı öylesine mükemmeldir ki; canlının hayatı da ölümü de ona bağlıdır. Mesela anne karnında tüm organların şekillenmesi ölüm programı ile yapılıyor. Ceninin parmakları yaratılırken ara hücreler program gereği öldürülerek parmaklar şekillendiriliyor. Kalp, damar ve barsak gibi tüm boşluklu organlar ölüm programı kullanılarak yaratılıyor. Anne karnından ayrılış da ölüm programı ile oluyor.

Anne karnında olduğu gibi dünyada da hayatın devamı ölüm programına bağlıdır. İnsanda tüm organların anatomik yapısının korunması ölüm programı sayesinde. Yaşlanan ve hasar gören hücreler ölüm programı ile öldürülüyor ve geri dönüşüme gönderiliyor. Mutasyona uğrayan kanserli hücreler ölüm programı ile imha ediliyor ve insan kanser olmaktan korunuyor. Kısaca dünyadaki hayat ölüm programı ile devam ediyor.

sanattan sanatkâra, eserden ustaya, kitaptan kâtime intikal edebilen hamil-i emanettir. İnsan canlıların en donanımlısı olan dünya nimetlerinden en fazla istifade eden eşref-i mahlûktur. İnsan yaratılıştaki manaları anlayan kainat hadiselerini seyredip tefekkür eden muhatab-ı İlahidir. Şimdi akıl ve vicdan terazisinde tartalım. İslam Dininin insan tanımı daha mantıklı ve ilmi değil midir? Yoksa materyalist evrimcilerin iddia ettiği gibi insan da bir hayvan mıdır? İnsanın bu dünyaya gönderilmesinin hikmeti ve gayesi yok mudur? Hayır, hayır... Dinimizin insanı tarifinden daha güzeli ve hikmetlisi olamaz.

İnsanın dünyaya gelmesi hikmetli de dünyadan gitmesi hikmetsiz midir? Hayat, geri dönüşü olmayan bir yolculuktur. Bu yolculuğun dünya kısmı İlahi İrade ile başlar. Bir kez irade edildi mi gece de gündüz de yolculuk durmadan devam eder. Dünya diyarındaki yolculuk anne karnından, çocukluktan, gençlikten, yaşlılıktan geçer ve ölümle son bulur. Bundan dolayı dünya hayatına adım atan her nefis ölümü tadar. Ölüm, varlık âleminin en değişmez hakikatidir. Çünkü her

Tıpkı anne karnında olduğu gibi insanın dünyadan ayrılması da ölüm programı ile oluyor. Yani insanın normal şartlarda yaşlanması ve öldürülmesi de ölüm programı ile yapılıyor. Anne karnında ölüm programının işlemesi ile dünyaya gönderildiğimiz gibi dünyada ölüm programının işlemesi ile de Ahirete gönderiliyor. Dünya hayatını devam ettirmede güzel ve hikmetli olan bir mekanizma (programlı ölüm mekanizması) elbette hayatı sonlandırmada da güzeldir ve hikmetlidir. Yaşlanma ve ölüm hikmetsiz bir hadise değil hayatı var eden Yaratıcının dünya hayatını sonlandırmak ve ebedi hayatı başlatmak için kasıtlı yaptığı bir iştir. Ölüm tesadüflerle meydana gelen bir hadise değil yaratma ile meydana gelen bir hadisedir. Çünkü ölüm programlıdır ve ölümün gerçekleşmesi için yüzlerce özel biyokimyasal madde sentezlenmektedir. İslamiyet'in ölüme bakışı ve ölümü tarifi gerçeğin ifadesidir, akla ve ilme uygundur.

Materyalist evrimci ise ölümü 'tabiatın canlılara kurduğu bir tuzak' olarak görür. Canlılardaki ölüm programının hayatı devam ettirmek için gerekli ve güzel olduğunu, ancak yaşlandırmak ve öldürmek için anlamsız ve çirkin olduğunu iddia eder. Ölümle hayatın sona ereceğini, hayatın sadece bu dünyadan ibaret olduğunu, insanın yaşatılmasında ve öldürülmesinde bir amacın ve kastın olmadığını hayal eder. İşte materyalist evrimci Yaratıcıyı tanımadığı ve varoluş sırlarını bilemediği için böyle hezeyanlarda bulunur. Akıl ve vicdan sahibi herkese soralım; materyalist evrimcinin hayata ve ölüme bakışı doğru mudur? Hayır, hayır... İslamiyet'in ölüme bakışından daha güzeli ve hikmetlisi olamaz.

Bu yazıyı İslami İlimler Fakültemizin 'HİKEMİYAT' dergisi için kaleme aldım. İslami İlimler Fakültemizin çıkaracağı bu dergiyi çok önemsiyorum. Başta muhterem dekanımız Prof. Dr. Ali Çelik olmak üzere fakültemizde çalışan ve bu dergide emeği geçen tüm değerli hocalarıma muvaffakiyetler diliyor, 'İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır' hadis-i şerifine mazhar olmalarını niyaz ediyorum.

* Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörü

AHÎLİK ve AHÎ KÜLTÜRÜNÜN DÎNÎ BOYUTU

Ali ÇELİK*

Toplumları ayakta tutan ve sosyal barışın teminatı konusunda tartışmasız öneme sahip en önemli değer ahlâktır. Ahlâkî değerlerde meydana gelen aşınma ya da yozlaşma o toplumda barışın zedelenmesine, huzursuzlukların artmasına neden olur. Zaman içinde toplumda çözümler başlar ve nihayet toplum hızla yıkılış ve yok oluşa sürüklenir. Onun içindir ki toplumların bekâsında o toplumu ayakta tutan ahlâkî değerlerin korunması son derece önem arz etmektedir.

Ahlâkî olmak, “ben” merkezli olmamak demektir. İşte ahîlik kültürü, böyle “ben merkezli” olmayan bir temel üzerinde yükselmiştir. “Ben merkezli” olmayan bu kültürün temel kaynakları ise, Kur’an-ı Kerim âyetleri ve Hz. Peygamber’in sünnet-i seniyyeleri/hadisleri’dir. Kaynağı Kur’an ve Sünnet olan bu kültürün toplum içindeki tezâhürü ise “sosyal barış”ın sağlanmasıdır.

Bu özelliği itibâriyle ahîlik, ahlâk ile sanatın âhenkli bir birleşimini sağlayıp sosyal ve ekonomik hayatı düzenlemiş, toplumda “güzel ahlâkî hâkim kılarak toplum fertlerinin her birine “iyi insan” olma vasfını kazandırmayı amaç edinmiş yetkin bir sistemdir.”¹ Bu sistem, mensuplarına ahlâkî terbiye ile kardeşlik, cömertlik, yiğitlik ve yardımseverlik duygularını telkin edip bunları hayata taşımalarını istemiş; böylece kendi kültürünü yani “Ahîlik Kültürünü” oluşturmuş bir sistemdir.²

Tarihler XIII. yüzyılı gösterdiğinde Anadolu coğrafyası, ilkin Batı'dan gelen ve birkaç yüzyıldır devam eden Haçlı Seferleri, sonra da Doğu'dan gelen Moğol akınları³ ile her geçen gün yeni bir istilâya ve savaşlara sahne olmaktaydı. Bu yüzyılın başından sonuna kadar çok yoğun iç içe geçmiş siyâsî, sosyal ve kültürel olaylar yaşanmıştı. Moğol akınları, Anadolu'yu bir kasırga gibi temelinden sarsmıştı. Moğollar şehirleri yakıyor, yıkıyor, yağma ediyor, halkı kılıçtan geçiriyorlardı. Anadolu Selçuklu Sultanları, Moğolların boyunduruğu altına girmişlerdi. Halk, Moğollar adına Selçukluların istediği ağır vergiler altında ezilmiş; aşığılanmaktan, gördükleri zulümlerden bizar olmuşlardı. Yaşamak çekilmez bir yük olmuştu artık.⁴ Siyâsî otorite ise tamamen zayıflamış; Bâtınî ve İslam dışı görüşler yoğunlaşıp iç çekişmeler artmıştı. Böyle bir ortamda zihin ve gönül dünyası allak bullak olan Anadolu insanı, ne yapacağını bilemez bir duruma gelmişti...

"Karanlığın en koyu olduğu an, şafağın yakın olduğu and!.."

Evet, aynen de öyle olmuştu!

XIII. yüzyılda Anadolu insanı, karanlığın en koyusunu yaşarken bir taraftan da şafağın ilk ışıkları belirmeye başlamıştı. Asya'da, Moğolların yerinden yurdundan ettiği Oğuz boyları (Türkmenler), kâfileler halinde Anadolu'ya göç

ediyorlardı. Bunların arasında Anadolu'ya gelen tasavvuf erbâbı içinde Mevlânâ Celaledîn-i Rûmî, Fahreddin-i İrâkî, Necmeddin Dâye (ö.1251), Hacı Bektaş-ı Veli vd. birçok büyük şahsiyetler de bulunmaktaydı. Bu dönemde, Türkistan'dan Suriye'ye kadar çok geniş bir bölgeden

Hacı Bektaş-ı Veli, Suluca Karahöyük'ü kendine yurt edinmişti.

Yunus Emre'nin tapıldığı Taptuk Emre, bir ihtimalle Eskişehir yakınlarında tekkesini kurmuştu.

"İnsanın sahip olduğu insanlık değerlerini yeniden kazanması, "kâmil insan" (olgun insan) olma yolunda çaba sarfetmesi, "karşılıklı sevgi ve saygı düşüncesi"yle hem kendine hem de topluma yararlı olması"

pek çok tarikat mensubunun akın akın Anadolu'ya geldiği görülüyordu.⁵

Göç eden Türkmen oymakları arasında saygın bir yeri olan ve çoğu Ahmed Yesevî tarikatına bağlı dervişler, tasavvuf erleri de bulunuyordu. Bunlar Horasan Erenleri'ydi.

Karkın oymağının pîri olarak Anadolu'da geniş şöhreti bulunan Dede Karkın, Horasan'dan gelip bugün Konya'nın güneyindeki Karkın kasabası yakınlarında çadır kurmuştu.

Ahîliğin önderi Ahi Evren de 1207'de Kırşehir'e yerleşerek orada bir deri işleme atölyesi/debbağhane kurmuştu.

Yine aynı dönemde, tasavvuf anlayışı içinde sistemleştirdiği Vahdet-i Vücûd nazariyesi ile İslâm tasavvuf düşüncesini asırlarca etkileyecek olan meşhur mutasavvıf-mütefekkir Muhyiddîn İbnü'l-Arabî (ö.638/1240)'yi de Anadolu'da görmekteyiz. Bunların tefekkür tarihimizde toplumu dönüştüren, ona yeniden şekil veren misyonlarına baktığımızda gerçekleştirilen tablo şöyleydi:

Anadolu'ya gelen tasavvuf er-bâbı içinde Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî, Fahreddin-i Îrâkî, Necmeddin Dâye (ö.1251), Hacı Bektaş-ı Velî vb. birçok büyük şahsiyetler de bulunmaktaydı. Bu dönemde, Türkistan'dan Suriye'ye kadar çok geniş bir bölgeden pek çok tarikat mensubunun akın akın Anadolu'ya geldiği görülüyordu.

Felsefî ve nazarî planda İbnü'l-Arabî, Sanat ve Estetik alanında Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Teşkilatçılık ve aksiyonda Hacı Bektaş-ı Velî, Şiir yoluyla hakikatin Türkçe ifadesinde Yunus Emre, Sosyal dayanışma ve üretimde de Ahî Evren-ı Velî, önderlik ediyordu. Hepsinin de dile getirdikleri tek bir ideal vardı:

“İnsanın sahip olduğu insanlık değerlerini yeniden kazanması, “kâmil insan” (olgun insan) olma yolunda çaba sarfetmesi, “karşılıklı sevgi ve saygı düşüncesi”yle hem kendine hem de topluma yararlı olması”

İşte Ahi Evren'in önderlik ettiği, toplumda sosyal dayanışma ve üretimdeki verimliliği ahlâkî temeller üzerine kurmayı esas alan Ahîlik, böyle bir tarihi ve kültürel zeminde ortaya çıkmıştı. “İyi ahlâkın, doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir sosyo-ekonomik düzen olan Ahîlik; ahlâk, eğitim-bilim, organizasyon, kalite-standardı, üretici-tüketici ilişkisi, denetim gibi konularda yaşadığı dönemin toplumsal yapısını düzenleyen yetkin bir sistemdi.”

Aslında “Ahîlik” en geniş anlamıyla “İslâm toplumu”nun tüm karakteristik özelliklerini yansıtan bir yaşam biçimiydi. Buna göre, Kâmil mü'minin ya da müslümanın (tasavvufta: insan-ı kâmil'in) karşılığı bu kültürde “Ahî” kelimesiyle ifade edilmişti.

Nitekim Ahî olan birinde

bulunması gereken hasletler; vefâ, doğruluk, güvenilirlik, cömertlik, tevazu, doğru yola sevk etme, affetme, tövbe olarak ifâde edilirken; bulunmaması gereken hasletler ise alkol kullanma, zina yapma, gammazlık, dedikodu, iftira, münafıklık, gurur, kibir, merhametsizlik, sözünde durmama, kin, affetmeme, yalan, hıyânetlik, kadınlara kötü gözle bakma, kişinin ayıbını açığa vurma, cimrilik, gıybet, hırsızlık şeklinde sıralanmıştır. Dikkatle bakıldığında bu kuralların İslâm'ın temel ilkeleri olduğu ve Kur'an-ı Kerim ile Hz. Peygamber'in sünnetinden kaynaklandığı kolaylıkla anlaşılacaktır.⁶

Ahîlik teşkilâtında eğitimin üç sacayağı vardır; ahlâk, bilim ve çalışma. “Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölmeyecekmiş gibi ahîret için çalış” ilkesini kendilerine rehber edinen ahîler, dünyada yaşamak için bilgi, sanat, ahlâk, karşılıklı yardımlaşma ve sosyal dayanışmanın; ahîret için de iman esaslarına sınıksız sarılmanın gerekli olduğunu savunuyorlardı.⁷

H.876/1472 yılında Ahî Mesut oğlu Alaaddin Sinan adına düzenlenen bir icâzetnâmede fütüvvet âdab ve erkânı şöyle anlatılmaktadır:

“...fütüvvetin en büyük ilkesi edebittir ve edebli olmaktır. Edeb artık o kimsenin karakteri olmuştur. Allah'ın kapısı açıktır, fakat bu kapıya edeble girilir, edebli olmanın özü de her şeyi yerinde kullanmaktır...”⁸

-Aynı eserde, Ahîlik mesleğine

dâhil olan birinin yedi yüce vasıfla vasıflanması, bunun yanında yedi olumsuz, aşağılatıcı vasıftan da sıyrılması istenmektedir:

1. Cimrilik kapısının kapanıp, yardımseverlik kapısının açılması (Bizim kültürümüzde de misafirperver olmak önemlidir. Kaşgarlı Mahmut “Konuk gelince kut (uğur) gelir” demektedir. Dede Korkut da: “Misafiri gelmeyen kara evler yıkılsa daha iyi” der.)
2. Baskı, zulüm ve işkence kapısının kapanıp lütuf, şefkat ve sevgi kapısının açılması.
3. Hırs ve ihtiras kapısının kapanıp Allah'a teslimiyet ve tevekkül kapısının açılması.
4. Tokluk ve israf kapısının kapanıp açlık ve nefse hâkim olma kapısının açılması.
5. İnsanlara karşı ümit kapısının kapanıp doğrudan doğruya Allah'a bağlılık ve güven kapısının açılması (Namazda her gün okuduğumuz Fatiha Süresi'nde “yalnız sana ibâdet eder yalnız Sen'den yardım dileriz” diyerek Allah'a olan bağlılığımızı ve inancımızı tekrar etmekteyiz).

6. Dilini gıybet ve yalana kapayıp zikir ve iyi sözlere açmak

7. Davranışlarında her türlü şeytânî eylemlerden uzak olmak, Rahmânî eylemlere açık olmak.

Ayrıca üyelere, üçü kapalı üçü açık diye nitelenen 6 insanlık kuralı benimsetilirdi:

Kapalı olan üç kural:

-Diline dikkat et, yalan, iftira, kovuculuk, dedikodu, küfür ve hakaret yapma.

-Eline dikkat et, hırsızlık, zorbalık ve kötülük etme.

-Beline dikkat et, başkalarının namusuna göz dikme

Açık olan üç kural:

-Elin açık olacak, düşkünlere yardım için.

-Kapın açık olacak, konuk ya da bir şey istemeye gelenler için.

-Sofran açık olacak, fakirlere, muhtaçlara yemek yedirmek için.

Ahîler, kız çocuklarına da şu

öğüdü verir ve üç şeyi benimsetirlerdi:

-İşine dikkatli ol, yani âilenin işini ihmal etme.

-Aşına dikkatli ol, iyi yemek pişir, idâreli ol.

-Eşine dikkatli ol, yani aile yuvasını bozma.

Hülâsa, Ahîlik kültürünün nizamnâmeleri hükmünde olan Fütüvvetnâmelerde⁹ yapılan "Ahi" tarifi ve bir Ahî'de bulunması gereken özellikler, Kur'an âyetlerinde ve Hz.Peygamber'in hadislerinde zikredilen bir mü'minde bulunması gereken niteliklerden başka bir şey değildir. Onun içindir ki Sülemî, "Fütüvvet yolu, peygamberlerden kalma bir ahlâk yoludur" der.¹⁰

NOTLAR

* Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dekanı

1 Yalkın Suat, "Esnaf-Sanatkâr Kesiminin Tarihinde Ahiliğin Önemi", I. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 1978, sh. 177-181; Marşap Akın, "Ahî Evran-ı Veli ve Evrensel İş Etiğinde Yeni Gelişmeler", Ahilik Araştırmaları Dergisi, GÜAKAM, C. 1, Sayı:2, 2005, sh. 70'den naklen Sancaklı, Saffet, "Ahilik Ahlâkının Oluşumunda Hadislerin Etkisi", İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bahar 2010 / 1(1), 1-28.

2 Abdullah Kaya, "Anadolu'nun Türk ve İslâm Yurdu Haline Gelişinde Ahilerin Rolü Ve Önemi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7 Sayı: 29, s.554.

3 II. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında Türkiye Selçuklu toprakları, Moğolların bir ili haline gelecek, siyâsî kuvvet ve kudretini yitirecektir. Ögeday Han'ın ölümüne kadar devam edecek olan Moğol tebaiyeti, Selçuklu-Moğol vuruşması olan Köseadağ Savaşı (3 Temmuz 1243) ile başlar. "Neşet Çagatay, Anadolu'da Ahiliğin başlatılan olayın Orta ve Yakın Doğu'yu, Suriye ve Anadolu'yu alt üst eden kanlı ve acımasız Moğol saldırıları olduğunu belirtir. Ona göre Anadolu Ahiliğinin kurulmasında ve gelişmesinde Moğol saldırıları etken rol oynamıştır" Bkz. Abdullah Kaya, a.g.m., s.550-551.

4 Öner, Mehmet, "Mevlânâ'nın Yunus'a Etkisi", Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu

Fütüvvetnâmelerde yapılan "Ahi" tarifi ve bir Ahî'de bulunması gereken özellikler, Kur'an âyetlerinde ve Hz.Peygamber'in hadislerinde zikredilen bir mü'minde bulunması gereken niteliklerden başka bir şey değildir.

(Hâce Abdullah-ı Ensârî'nin Fütüvvetnâme'sinin ilk ve son sayfaları)

Bildirileri, Ank.1995, s.251.

5 Türer, Osman, "XIII. Asırda Anadolu'da Tasavvuf ve Yunus Emre", Diyanet Dergisi, Cilt.27, Sayı.1, s.88 (Öztürk,Y.Nuri, Tarih Boyunca Bektaşılık, İst 1990, s.61'den naklen)

6 Hamdi Kızılar, "Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu," İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 2015, s.416.

7 Kaya, Umut, "Değerler Eğitiminde Bir Meslek Teşkilâtı: Ahilik", Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 11, No. 26, 41-69, Aralık 2013, s.45.

8 Duran, Bünyamin., "Weberyen Yaklaşımla Ahilik Kurumunun Değerlendirilmesi", I. Uluslararası Ahilik Sempozyum Bildirileri, Ankara, Kasım 1996, s.51.

9 "Ahî teşkilatının inanç, adab, ilke, kural ve esaslarının yazılı olduğu kaynaklara "Fütüvvetnâme" adı verilir. Fütüvvetnâmeler kaynağını Kur'an ve Sünnet'ten almaktadırlar." Bkz. Abdullah Kaya, a.g.m., s.550-551.

1720 Yılında Esnaf Alayının Geçişi. Surnâme-i Vehbi [TSM, A3593]

Özgürlüğe Açılan Kapı:

İ M A N

Ergin ÖGCEM*

İnsan sahip olduğu donanım itibarıyla kâinatın en müstesna varlığıdır. Akıl onun bu istisnai durumu için belirleyici olan temel fonksiyonudur. İnsan akıl vasıtasıyla eşyayı tanır, isimlendirir; etrafında cereyan eden olaylar hakkında fikir yürütür, görüş sahibi olur; varlığının anlamını teşhis etmeye çalışır, kendisiyle, hemcinsleriyle ve diğer varlık âlemiyle nasıl bir münasebet içerisinde olduğunu veya olması gerektiğini idrak ve tespit etmeye çalışır. Yine bu özelliği itibarıyla kendisine dışarıdan telkin edilen şeylere yönelik tepki verir. Kabul veya ret noktasında niyet arz eder. Tüm bunları yapabiliyor olması bakımından da diğer varlık türlerinden ayrılır.

Akıl sahibi olmak aynı zamanda sorumluluk sahibi olmak anlamına gelmektedir. Diğer hiçbir varlık için söz konusu olmayan sorumluluk duygusunun yalnız insan için olması akli sebebiyledir. Bu, ilahî nizam içerisinde insanın konumlandırılışı bakımından olduğu gibi, beşerî sistemler açısından da böyledir. Akıl doğru-yanlış, iyi-kötü, helal-haram, serbest-yasak gibi mefhumlar arasında ayırım yapabilme kudret ve kabiliyetine malik bir donanım olmasından ötürü insanı sorumluluk sahibi varlık haline getirmiştir. Dolayısıyla insan kanunlarla belirlenmiş olan çerçevede içerisindeki davranışlarından dolayı kanun koyucu iradeye karşı sorumludur. Ve yine yapıp ettiklerinden dolayı kanunlar karşısında hesap vermeye koşullu bir varlıktır.

Akıl çok büyük bir nimet olmakla birlikte, dini zaviyeden bakıldığında aklın kendinden menkul, tek başına ele alınabilecek bir değeri yoktur. Onun değeri daha ziyade insanı ne yönde sevk ve idare ettiğine bağlı olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda aklın değerini tayin eden ana etmenler, ilişkide olduğu ve eylem noktasında entegrasyona girdiği öğreti veya sistemlerdir. Dolayısıyla aklın işletim sistemine hâkim öğreti büyük ölçüde onun makuliyet durum ve düzeyini de belirlemektedir. Diğer taraftan, aklın münasebet halinde olduğu öğreti veya

Çünkü akıl her ne kadar insana özgü ve onda vücut bulmuş bir yetenek olarak temayüz etmiş olsa da onun kabiliyetleri, yeterlilikleri, kısıtları, sınırlarının ne olması gerektiği ancak onu tesis eden otoritenin bu noktadaki tasarrufu ile belirginlik kazanacaktır. O sebeple dini tasavvur açısından aklın kendisine vücut veren otorite ile temas halinde olması elzem bir durumdur.

bilgi sistemi onun sınırları ile ilgili birtakım belirlemeler yapmakta, bir bakıma akla bir hareket alanı tayin ederek onu sınırlandırmaktadır.

Dini tasavvurda dışarıdan gelen bilgi ve telkin insanı belli bir istikamete angaje edip onu sınırlandırırken, modern anlayışta tam tersi bir tutum sergilenmekte ve insan merkeze alınmak suretiyle her türlü harici etkiden arındırılmak istenmektedir. Bu düşünme biçimine göre insan geldiği nokta itibariyle gelişimini tamamlamıştır. Akıl muhtemel en yüksek yetkinlik düzeyini yakaladığı için artık onun kendisi dışındaki herhangi bir öğretiyi veya referansa müracaat etme gereksinimi yoktur. Dolayısıyla insanın kendisiyle, çevresiyle ve bütün varlık sistemiyle nasıl bir ilişki içerisinde olacağı, kısıt ve özgürlüklerin nasıl tespit edileceği artık dış bir güç veya otorite tarafından değil bizatihi insanın kendisi tarafından belirlenecektir. Kaldı ki insanın herhangi bir dış güç veya otoritenin etkisine açık olması onun kendini gerçekleştirmesine ve dolayısıyla özgürlüğünü realize etmesine mâni olacaktır. İşte modern düşünce ve dinin insana yaklaşımındaki bu fark aynı zamanda bu bağlamda değerlendirilebilecek en temel ayrışma noktasıdır.

Modern düşünce insanı mahza bir akıl varlığı olarak kabul edip, tüm tasarrufu yalnız aklın uhdesine verirken, din insanın aklını vahiyle ilişkilendirerek ona bir çerçeve tayin etmeye çalışır. Aklın değerini kabul etmekle birlikte, onun doğru bir zemin üzerinde yürümesini iman ve teslimiyete bağlar. Rehberlikten yoksun, yalnız kendi heva ve hevesine terk edilmiş aklın sağlıklı bir şekilde işletilmesinin ve tabiatıyla sağlıklı neticeler elde etmesinin imkânı yoktur. Çünkü akıl her ne kadar insana özgü ve onda vücut bulmuş bir yetenek olarak temayüz etmiş olsa da onun kabiliyetleri, yeterlilikleri, kısıtları, sınırlarının ne olması gerektiği ancak onu tesis eden otoritenin bu noktadaki tasarrufu ile belirginlik kazanacaktır. O sebeple dini tasavvur açısından aklın kendisine vücut veren otorite ile temas halinde olması elzem bir durumdur.

Aklın insanı ne şekilde özgürleştireceği veya özgürleştirilmesi gerektiği noktasında da modern düşünce ve din arasında bir ayrışma söz konusudur. Modern düşünce özgürlüğü bireyden hareketle tanımlar ve bir bireyin özgürlüğünü tayin eden sınırın başka bir bireyin özgürlüğünün başladığı nokta olarak tespit eder. Oysa dinde özgürlük meselesi böyle sübjektif bir kanaatin inisiyatifine terk edilmemiştir. Özgürlük bizatihi o duyguyu verene ve onun kullanılma alanını tayin eden otoritenin tasarrufuna havale edilmiştir. Zira ancak bu otorite herkese uygun düşecek ve keyfiliği önleyecek bir özgürlük modeli sunma kabiliyetine haizdir. Yine ancak bu otoritenin değerlendirmeleri sonucu meydana getirecekleri hürriyet fetişizmini ve anarşizmini önleyebilir. O sebeple din açısından hürriyetin yolu imandan geçen bir süreç olarak görülmüştür.

İman insana yatay düzlemde belli sınırlar çizmek suretiyle ona dikey boyutta bir özgürlük alanı sunar. Özgürlük olarak nitelediğimiz şey de zaten çeşitli kısıtlar sayesinde ortaya çıkan bir hareket alanıdır. Oysa modern düşüncede "dilediğini yap" şeklinde anlaşılan ve sırf bu sebeple oldukça muğlak bir özgürlük anlayışı vardır ki bu dini tasavvurun kabul edebileceği bir tanım değildir. Zira din sınırlara itaat edildiği kadar özgür ve müstağni, sınırların ihlal edildiği oranda tutsak ve bağımlı olunacağını ön görür. O sebeple insan kendisini ve nefsinin telkin edilen öğretiyi çerçevesinde sınırlarda tutmayı başarabilirse ancak özgürleşmiş olur. İnsanın kendisiyle birlikte hem cinslerini ve bütün bir varlık âlemini kuşatacak bakış açısı tarafından tayin edilmiş

sınırlar en belirgin sınırlar özgürlük adına en ideal ve belirginlik kazanmış olan sınırlardır. Dolayısıyla özgürlük diye bir şey yaşanacak ve tecrübe edilecekse bu ancak belli sınırlar içerisinde mümkün olacaktır. Netice itibariyle gerçek anlamda özgürlük ancak imanla biçim kazanmış bir aklın insana sunabileceği bir şeydir. Zira akli, bireyi, toplumu emniyete almak ancak iman marifetiyle başarılabilir bir husustur.]]

*Dr. Öğr. Üye., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi, Din Felsefesi Anabilim Dalı

Netice itibariyle gerçek anlamda özgürlük ancak imanla biçime kazanmış bir aklın insana sunabileceği bir şeydir. Zira akli, bireyi, toplumu emniyete almak ancak iman marifetiyle başarılabilir bir husustur.

İNSAN NEDİR?

Ümit AKTI*

“İnsanı tarif eder misiniz?” deseniz, herkesin söyleyecek bir şeyi vardır. Tarih boyunca da insan nedir sorusuna pek çok farklı cevaplar verilmiş. Mesela bunlardan en meşhurları, Aristoteles’e göre insan düşünen bir varlıkken, Descartes’a göre insan konuşan bir varlıktır. Bunların hangisi değil dersek, her biri onun bir özelliğidir. İnsanı tarif etmeye çalışırken aslında onu diğer canlılardan ayıran vasıflarını ifade etmiş oluruz.

Farklı bir zaviyeden bakarak insan nedir sorusuna, “İnsan okuyan bir varlıktır.” diyebilir miyiz? Vahyin muhatapı insan olduğuna ve Yaratıcı da insanoğluna son vahyinin ilk seslenişinde “İkra’ (Oku!)” emriyle seslendiğine göre insanı diğer canlılardan ayıran en önemli vasıflarından biri de okumaktır diyebiliriz. Öyleyse insanı “okuyan varlık” olarak tanımlamak da mümkündür. Zira Allah Azze ve Celle, muhataplarına vahyinin ilk hitabında insanın okuma vasfını ön plâna çıkarır. Okumak aynı zamanda insanın sahip olduğu diğer vasıflarını da zorunlu

olarak kullanmasını gerektiren daha kapsamlı bir vasfıdır, diyebiliriz. Çünkü akletmeden, düşünmeden yapılacak okuma, doğru bir okuma olmayacaktır.

Yaratıcı, insana oku emriyle birlikte ona doğru okuma usulünü de söyler. Der ki, “Yaratan Rabbinin adıyla oku!”. İnsanın en önemli vasfı olan okumanın yöntemini de onu yaratan Rabbi böylece ortaya koymuş olur. İnsanın yaptığı tüm okumalarında onu ve diğer eşyayı yaratan Hâlık’ını bulabilmelidir.

İnsan Rabbinin tavsiyesine

uygun olarak yapacağı okumanın nesnesi ise yaratılıştır. Çünkü Allah Azze ve Celle oku emrinin hemen akabinde yaratıcı vasfını ön plana çıkararak "Yaratan Rabbi'nin adıyla oku!" der. Bu nedenle okumalarımız neticesinde ulaşacağımız nihai hedef, var olan herşeyde Yaratıcıya ulaşmak olmalıdır. Allah Azze ve Celle'nin vahyin ilk hitabında kendisi için yaratma, insan için ise okuma eylemlerini zikretmesi tesadüfi olmasa gerektir. Buradan hareketle belki şöyle bir çıkarım da yapabiliriz: Yaratma, Allah'ın en mümeyyiz vasfı ise yaratılmış olan insanın en mümeyyiz vasfı da okumaktır. Allah-u a'lem.

Gerçeğe ve hakikate ulaşmanın tek yolu da Allah Azze ve Celle'nin ayetlerini doğru okumaktan geçer. Kur'an'da pek çok yerde bu zikredilir. Bunlardan ikisini sizlerle paylaşmak isterim.

1- Âl-i İmran Suresi 108-109. Ayette "İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Bunları sana gerçek olarak okumaktayız.", "Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. İşler, dönüp dolaşıp Allah'a varır."

2- Câsiye Suresi 6. Ayette ise "İşte şunlar, sana gerçekten okuduğumuz âyetlerdir. Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra (buna değil de) hangi habere inanacaklar?"

Öyleyse her bir okuma bizi farklı mecralara götürür ve pek çok farklı neticeler karşımıza çıkarır. Ayeti kerimede de belirtildiği üzere nihayetinde Allah'ın ayetlerinin ışığında "Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ın olduğu"na ulaşmak ise bir zorunluluktur.

Hakikate ulaşmak ise ancak Allah'ın gösterdiği usul üzere doğru bir okumayla gerçekleşebilir. Okumayı hem vahyin okunması hem de O'nun yaratıklarının yani kâinat kitabının okunması olarak anlamak gerekir. Çünkü her ikisinin de kâtibi O'dur.

"Oku!" emrine muhatap olan insanın yaratılış kodlarındaki bu özelliği onu ömrü boyunca okumaya sevk eder. Çok kitaplar okur, çok mektepler bitirir. Bunu yapamayanlar ise hayıflanır durur. O'nun tavsiyesine göre okuma yapanlar, okudukları her şeyde Allah'ı bulurken, bu tavsiyeye uymayan okurlar ise O'nunla aralarına kalın duvarlar örler.

Aslında bu duvarları ören ise, daha başından itibaren insanın yaratılışına karşı çıkan ve kıyamete kadar peşimizi bırakmayacak olan şeytandır. Çünkü Allah Azze ve Celle Hicr Suresi 28. Ayette "Hani Rabbin meleklere "Ben şekillenebilir özlü balçıktan, (şekil verilip) kurutulmuş çamurdan bir insan yaratacağım." demişti." buyurduğunda buna ilk itiraz eden ve insanı kıyamete kadar Allah'ın yolundan saptırma misyonunu üstlenen şeytan olmuştur. Kodlarında okuma özelliği olan insan okumalarını ya Allah'ın gösterdiği usulle yapar ve okuduğu eşyada Yaratıcısını bulur ya da şeytani bir usulle yaparak münkir olur.

Dün Allah'ın ayetlerini doğru okumayan ve "Bu kurumuş kemikleri kim diriltecek?" diyerek vahye meydan okuyan muhatapları ile bugünün modern evrimci inkarcıların her ikisi de Allah'ın ayetlerini yanlış okumaktadırlar. Aralarındaki önemli bir fark ise ikincisinin bunu bilim adına yapıyor olmasıdır. İnsanoğlu tarihsel süreç içinde kendini bilimsel olarak geliştirmiş olmasına rağmen, vahyin ilk muhataplarıyla aynı sonuca varmaktadır. 15. yüzyıldan itibaren bilim adına meydana gelen gelişmeler, yani insanoğlunun asırlık okuma deneyimleri onu yaratıcısından koparmakla neticelenmiştir. Çünkü dogmalardan kurtulmak üzere vahyi okuma yerine seküler bir okuma deneyimini tercih eden insanoğlu, Yaratıcıyı tamamen evrenin dışına atmıştır. Böylece meydana gelen her hadisenin, her hastalığın, her tabii afetin, her kazanın bir sebebi vardır ama onların nasıl meydana geldiği hep meçhuldür. Çünkü insanoğlunun okumalarında artık sebeplerin yaratıcısı "müsebbibü'l esbab" bulunmamaktadır.

Fen bilimlerinden sosyal bilimlere pek çok alanda yapılan okumaların sonucu eğer Allah'a ulaşmıyorsa, o okumalar eksik kalacaktır. Bir kalp profesörü, bir astronomi hocası, bir hücre bilimci, bir sosyolog okumalarıyla ortaya koyduğu eserlerinde nihai düzen kurucunun Allah olduğuna ulaştığı sürece tezini doğrulamış olacaktır.

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır

Aslında Yunus ne güzel söylemiş:

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır

Okumaktan murat ne

Kişi Hak'kı bilmektir

Çün okudun bilmezsin

Ha bir kuru emektir

Fakültemizin bu güzel dergisi vesilesiyle Rabbim hepimizi okuduklarımızla Hak'kı bulabilmeyi nasip etsin.]]

*Dr. Öğr. Üye., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlimler Faktültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı

HİKMETLİ HAYATIN MEYVESİ

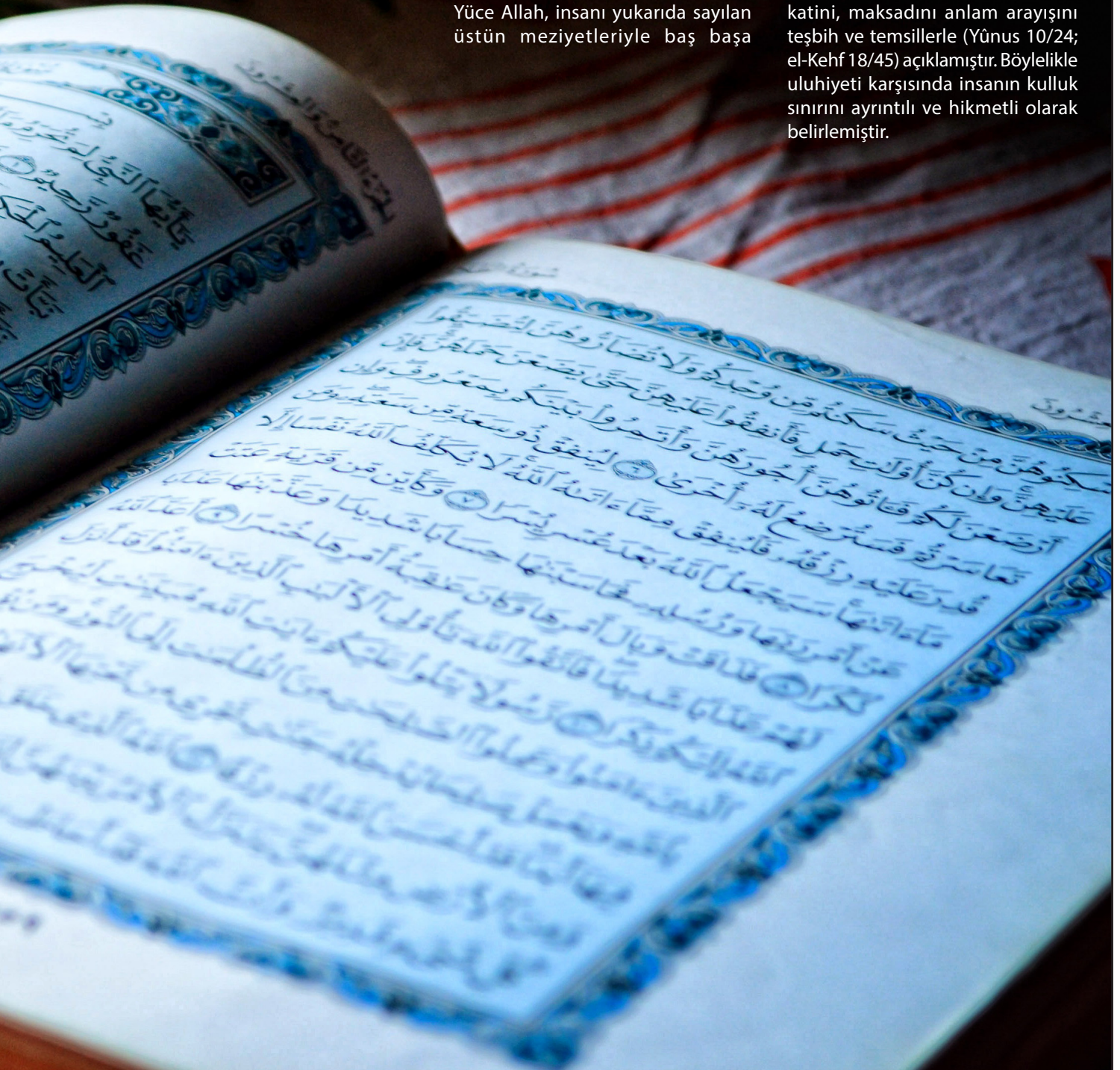
İlhâmi GÜNAY*

insan; akıl, irade, idrak, şuur, konuşma, anlama vb. zihni ve hissî kabiliyetlerle üstün kılınmıştır.

Onun bir diğer rüchaniyeti, zamanı ve mekânı idrak edebilmesidir. Bu donanımlar insana, halife tayin edilerek yeryüzünü Allah'ın kanunlarıyla imar etme payesi kazandırmıştır. Zira Allah, insana ruhundan üflemiş (el-Hicr 15/29), hikmeti kabule elverişli kılarak ona çok hayır bahşetmiştir (el-Bakara 2/269).

Hikmet ve hüküm sahibi Yüce Allah, insanı yukarıda sayılan üstün meziyetleriyle baş başa

bırakmamıştır. Peygamberleri aracılığıyla ilahi kitaplar göndermiş ve son ilahi kitabını, en zirve / son derecedeki hikmet kılmaştır (el-Kamer 54/5). Yüce Rabbimiz insana; doğruyu, yanlışı, güzeli, çirkinini, hayırlıyı ve hayırsızı kitap ve rehber elçi vasıtasıyla bildirmiştir. Allah (cc), insanın kavrayış seviyesine uygun olarak kendi yüce zatını, güzel isimleriyle ve fiilleriyle ilahi kitaplarında tanıtmıştır. Allah (cc) bu vasıflarıyla insana, içinde yaşattığı sayısız nimetlerin güzelliklerine kapılarak sahibini unutmamasın diye hayatın hakikatini, maksadını anlam arayışını teşbih ve temsillerle (Yûnus 10/24; el-Kehf 18/45) açıklamıştır. Böylelikle uluhiyeti karşısında insanın kulluk sınırını ayrıntılı ve hikmetli olarak belirlemiştir.

Allah-ü Teâlâ'nın, kullarına en büyük lütuflarından birisi de güzel isimleri ve fiilleriyle kullarını eğitmesidir. Zira Yüce Rabbimiz insanı, kendi bazı vasıflarından kulluk seviyesinde nasıplendirerek vicdanen terbiye etmektedir. Aynı şekilde diğer bazı isim ve fiillerini açıklayarak da nazari ve pratik boyutta onu eğitmektedir. Mesela Allah (cc) er-Rahmân, er-Rahîm'dir ve bu vasfından insanın fitratına kulluk seviyesinde merhamet nakşetmiştir. Keza el-Gaffâr/çok affedici özelliğinden bir nebzecek affetmeyi insana da lütfetmiştir. Bu iki misal daha çok fitri/vicdani eğitimin örneği iken er-Razzâk/Çok rızık veren ismi nazari ve pratik açıdan terbiye ettiğinin misalini oluşturmaktadır. İnsanı eğiten hususlardan birisi de "el-Hakîm/Pek hikmetli" sıfatıdır.

İnsanın şahsını ve çevresini güzelleştiren hikmetin kaynağı Yüce Allah'tır. O (cc), cömertliğinin bir tecellisi olarak yüce zatını yüce yakın ayetinde "Hakîm" olarak tanıtmaktadır. Böylelikle insana kendi fiillerindeki ve hükümlerindeki hikmetlerini Kur'an-ı Kerim'de açıklamış olmaktadır. O'nun bu yüce vasfı; bütün varlıkları hakkıyla bilmekte, kusursuz ve sapasağlam şekilde yaratmakta ve hükmetmekte olduğunu ifade etmektedir. O (cc), indirdiği ilahi kitaplarını da, bu kutsal kitaplarındaki insanları mükellef tuttuğu hükümlerini de hikmetle indirmiştir. Aynı şekilde insanlara rehber olarak

seçtiği peygamberleri hikmeti yaşayarak öğretmeleri için göndermiştir. Dolayısıyla bir müminin, Allah'ın isimlerine ve fiillerine bakarak onlardan kulluk seviyesinde hisse almaya çalışması, kemale erme gayretidir. Bu teşvik edilen çaba, Peygamberimizin (sav) uygulamasıyla birlikte Kur'an-ı Kerim'in bütün ilkelerini hayata taşıyarak (Müslim, "Müsâfirin", 139) onu ahlak haline getirmektedir.

Allah (cc) bu vasıflarıyla insana, içinde yaşadığı sayısız nimetlerin güzelliklerine kapılarak sahibini unutmasın diye hayatın hakikatini, maksadını anlam arayışını teşbih ve temsillerle açıklamıştır. Böylelikle uluhiyeti karşısında insanın kulluk sınırını ayrıntılı ve hikmetli olarak belirlemiştir.

Mümin, Kur'an'ın ilkelerini hayatına aktardığı oranda Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaktadır. Böylece bir taraftan ahlakını güzelleştirirken, diğer yandan buna bağlı olarak hikmetli ve muhkem bir hayat inşa etmiş olmaktadır. Ki bu güzel sonuç, Yüce Allah'ın kullarına bu Hakîm ismi

vesilesiyle bir ikramıdır. Hakîmin ve diğer güzel isminin kullara yansımaları, kişisel ve toplumsal hayatını kuşatan ve güzelleştiren özelliğe sahiptir. Bunu, kelimenin kök manalarında ve içinde geçtiği ayetlerin akışında görmek mümkündür.

"Hikmet" in kök manası; hükmetmek, sağlam olmak, engellemek ve alıkoymaktır. Bu temel anlamlardan hareketle kişiyi hayra sevk eden, şer ve çirkinlikten alıkoymayan söz hikmetlidir. İşini iyi bilen sağlam ve kusursuz yapan, hilesine kaçmaktan

kendini engelleyen kişi sanatında hikmetlidir. Zihni kabiliyetini ilim ve marifet ile geliştiren, batıla sapmaktan alıkoyan insan hükümlerinde ve iradesinde hakimdir. Bu vasıfları haiz insan söz, fiil ve davranışlarında; olgun, tecrübeli, bilgili, dengeli, adil ve mutedildir. Vahiy destekli ilmiyle ve aklıyla gerçeği bulmaya ve eriştiği her imkândan hayır üretmeye çalışmaktadır. Dinini kitap ve sünnet çerçevesinde öğrenmekte, elde ettiği derin anlayışla söz ve fiillerinde hakka isabet etmektedir. Bu iki kaynağın dışındaki yitiği durumundaki hikmetlere (Tirmizî "İlim" 19) erişimle zenginleştirdiği doğru bilgisine dayanarak, faydalı işlerini çoğaltabilecektir. İnsan, "Hakim" in geçtiği ayetleri anılan bakış açısıyla incelendiğinde şu hikmetlere ulaşabilmektedir:

Allah-ü Teala; ilminin sınırsızlığında ve bunu kullarına bildirmekte hakimdir (Lokmân 31/27). Bu vesileyle kullarına hem kalplerindekine varıncaya kadar bildiğini (el-Mümtehine 60/10) hem de onların bilgilerini hikmetle kullanmasını ve gözetiminde yaşamasını hatırlatmış olmaktadır. O, yer ve gökleri hikmetle muhkem/sapsağlam şekilde yaratmıştır (el-En'âm 6/73). Ki insan, içinde yaşadığı Allah'ın bu mülkündeki varlıkları müşahade ederek azametini idrak etsin. Böylece yalnızca O'na kulluk etsin ve eşyaya köle olmaktan kendini tutabilsin. O'nun yüce sanatıyla yarattığı varlıklara

Kişiye hayra sevk eden, şer ve çirkinlikten alıkoyan söz hikmetlidir. İşini iyi bilen sağlam ve kusursuz yapan, hilesine kaçmaktan kendini engelleyen kişi sanatında hikmetlidir. Zihni kabiliyetini ilim ve marifet ile geliştiren, batıla sapmaktan alıkoyan insan hükümlerinde ve iradesinde hakimdir.

ibretle baksın, O'na imrensin ve fiili - fikri üretimini kusursuz yapmaya özen göstersiz.

Yüce Allah; yer ve göklerde olduğu gibi insanı da yaratışında, şekillendirmesinde, irade vermesinde (en-Nisâ 4/170) ve birbirine üstün kılmasında hikmetlidir (el-Bakara 2/32; el-En'âm 6/83). O'nun bu hikmeti ve lütfunun gereği insan, diğer varlıklar arasındaki şerefli konumunu anlasın. En güzel kıvamda yaratıldığını bilsin ve kendisine bahşedilen irade hürriyetini hakkı seçmekte kullansın. Bu arada kendi sınırlılıklarını ve zayıflıklarını da görsün ki insanlara verilen bazı üstünlüklerin sahibinin Allah olduğunu öğrenmiş olsun. Ki, haset, kibir tahkir vb. kötü ahlaktan kendisini engelleyebilsin. Varlıklar arasındaki değerine karşı Yaratıcısına minnetle kulluk esin. Batıl yollara sapmaktan kendisini alıkoysun!

Rabbimiz, kulları üzerindeki hakimiyetini (el-En'âm 6/18), onlara olan vaadini gerçekleştireceğini (Lokmân 31/9) ve ahirette yeniden dirilteceğini (el-Hicr 15/25) bildirmekle de hakimdir. Allah'ın (cc) bu hikmeti insanı; hak ehlinde olmayı tercihe, O'nun himayesine sığınmaya ve ebedi saadeti kazanmaya sevk etmektedir. Aksine batılı seçmesi ve Yüce yaratıcısını tanımaması halinde de sonsuz felakete düşer kalacağını (en-Nisâ 4/56) bildirmektedir. Bu bildirimler, insanı hayatı boyunca karşılaşacağı her durumu, hak - batıl süzgecinden geçirmeye, hakkı seçip batıla girmekten alkoymaya götüren hikmetleridir.

İnsanın Rabbine nasıl kulluk edeceğini tayin etmekte de Allah (cc) hakimdir. Zira O, hikmetinin gereği insanı vahiyle desteklemiştir (el-Bakara 2/209). Hikmetle doldurduğu son ilahi kitabını da öncekileri gibi muhkem şekilde indirmiştir (Yûnus 10/1; Hûd 11/1). Bu ilahi kitaplarında indirdiği ve kâinat kitabında seyrettirdiği ayetlerini açıkça beyan etmiştir (en-Nûr 24/18). Böylelikle insan, hayatın karmaşasında hedefini şaşırmadan ve dünyanın fani zevkine aldanmadan hayatını O'nun ilkeleriyle düzenlesin. Zaten Allah (cc); daha dünyada iken insanı ahirette yeniden dirilteceğini (el-Hicr 15/25) ve batıla uyanları cezalandıracağını (el-Ankebût 29/42) bildirme hikmetiyle de ona istikamet vermektedir.

Allah (cc), insanın ferdi ve toplumsal hayatında huzurunu ve mutluluğunu sağlayan ve koruyan hükümler koymakta da pek hikmetlidir. Zira O (cc), haram ve helal ölçülerini hikmet ve adaletle koymuş (el-En'âm 6/139), kullarından hevalarına uymaksızın bu ölçülere içtenlikle uymasını istemiştir. Bu kapsamda; karşı cinsler arasında mahremiyet hükümleri koyma (en-Nûr 24/58-59), aile yuvasını kurarken mehir hakkını tayin etme (en-Nisâ 4/24) ve mecbur kaldığında boşanma ilkelerini koyma (el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/130) hikmetlerini açıklamıştır. Böylece insan, beşeri ilişkilerinde karşı cinslerle gayri meşru sınıra girmekten kendini alıkoysun. Helal ve meşru çizgide yuvasını kurarken başta eşi olmak üzere kul haklarını bilsin ve

haksızlık yapmaktan, zulmetmekten şahsını engellesin. Evliliğinde üfeti, muhabbeti ve meveddeti koruyamadığı, hikmetin gereği boşanmaya mecbur kaldığı halde de mehir ve nafaka haklarını ödemekte adil olsun. Zulmetmekten kendini engellesin (el-Bakara 2/231).

Allah-ü Teâlâ, kulların rızıkına kefil olduğunu bildirmekte (et-Tevbe 9/28; el-Ankebût 29/60), servet kazanım ve onun dağıtım ilkelerini koymakla ve rahmetini tutmakta – salmakta (el-Fâtır 35/2) da pek hakimdir. Zira O, servetin helal ve temiz yollardan kazanılmasını (el-Bakara 2/168; el-Enfâl 8/69), cüz'î bir kısmının hak sahiplerine zekât (9/60), tasadduk, fidyeye ve fitre olarak dağıtılmasını (el-Feth 48/19) ve nihayetinde kimlere ne oranda miras bırakılacağını (el-Bakara 2/240; en-Nisâ 4/11) tayin etmekte hikmetlidir. Bu hikmetli ilkelerin gereğini yapmakla insan, nimetin gerçek sahibine şükranında bulunmuş olmaktadır. Kendisinin de Allah'a muhtaç olduğunu idrak etmektedir. Yetim haklarını gözetmek başta olmak üzere (el-Bakara 2/220; en-Nisâ 4/8-10), zayıfları koruyup kollamak ve muhtaçlara servet üzerinden zulüm etmekten şahsını alıkoymaktadır. Ölümü öncesinde dahi mirasının bir kısmını vakıf vb. şekilde hayırlı işlere ayırırken, mirasçılarının haklarını ihlal etmekten de sakınmaktadır.

Varlığımızı zatına borçlu olduğumuz Rabbimiz, mal ve canın korunmasını sağlayan hadler/cezalar koymakta da hakimdir. Haksız yere cana kast edenler için kısas (en-Nisâ 4/92), mala kast edenler için el kesme (en-Nisâ 4/38), iffete ve şerefe taarruz için koyduğu cezaların hepsi insanın huzur, saadet ve emniyetini sağlayan hikmetleridir. Bütün bu hikmetli kurallar insana, canın, malın ve şerefin dokunulmazlığını öğretmekte ve onlara haksızlıkla taarruzdan kendisini engellemektedir. Hatta Yüce Zatına yönelik yeminlerin, verilen sözlerin, edaya niyetlenilen ibadetlerin ihlali durumunda konulan keffaretler (et-Tahrîm 66/2) dahi insanı terbiye etmektedir. Öyle ki insanın, Allah'a karşı verdiği sözü ve niyetlendiği ibadeti bozması halinde bu irade eksikliği keffaretle tamamlanmaktadır. İradesi güçlendirilen insan böylece beşeri ilişkilerinde benzeri durumda bir daha zaafa düşmekten kendisini korumuş olmaktadır.

Yüce Rabbimiz; müminleri izzete kavuşturacağını (el-Ahzâb 33/1), onlara merhamet edeceğini (et-Tevbe 9/71), kalplerine ülfet vereceğini (el-Enfâl 8/63), düşmanlarına karşı destekleyeceğini (Âl-i İmrân 3/126; en-Nisâ 4/104) bildirmekte de hakimdir. Allah (cc) aynı zamanda münafıkların düzenbazlıklarını ortaya çıkarıp kaldıracığını (et-Tevbe 9/110), küfrün belini kıracağını (el-Enfâl 8/67; et-Tevbe 9/40) ve şeytanın telkinlerini silip hakikati sabitleyeceğini haber vermekle (el-Hac 22/52) de hakimdir. Anılan bu hikmetler vasıtasıyla insan, imanı tercih etmekle kazanacağı kıymetin farkındadır. Mümin olmakla Rabbinin katındaki değerini, O'nun merhametine, yardımına ve izzete erişeceğini, din kardeşlerine kopmaz bir muhabbetle bağlanacağını bilmekte ve tecrübe etmektedir. Böylelikle kazandığı iman tadını korumak için bu hikmete daha sıkı sarılmaktadır. İnkarcıların ve

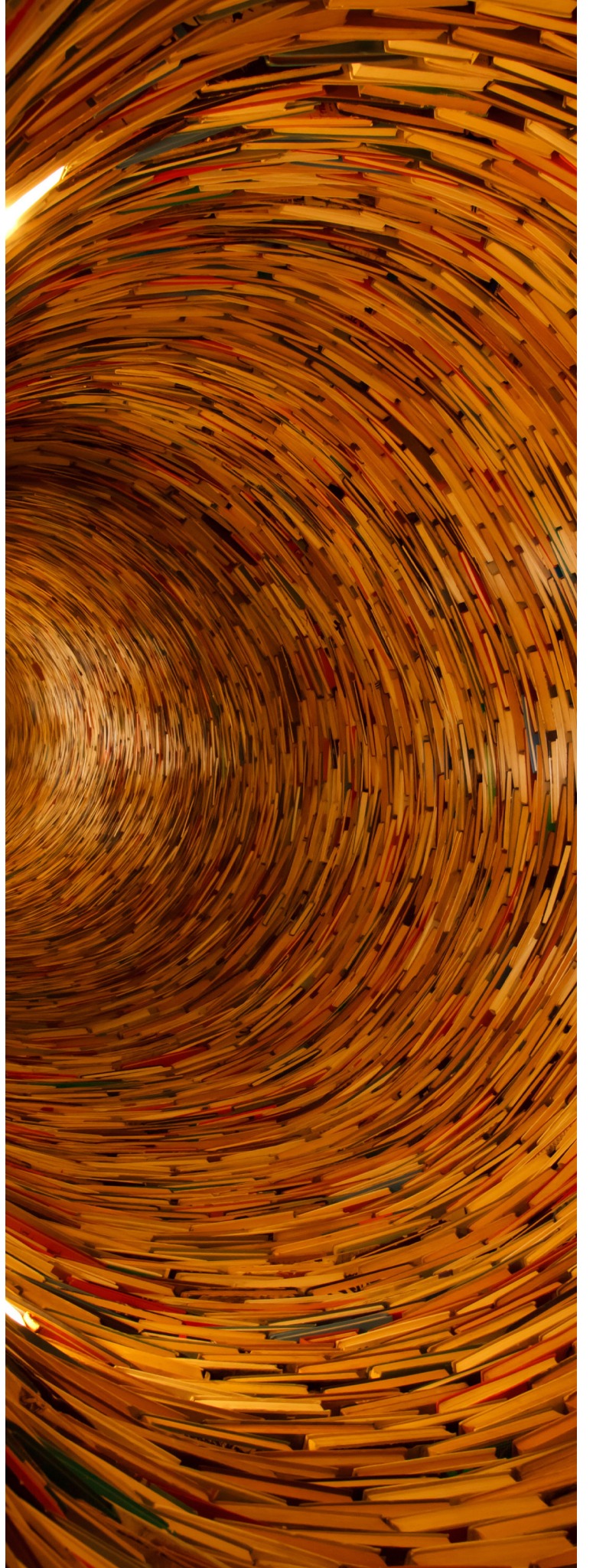
Anılan bu hikmetler vasıtasıyla insan, imanı tercih etmekle kazanacağı kıymetin farkındadır. Mümin olmakla Rabbinin katındaki değerini, O'nun merhametine, yardımına ve izzete erişeceğini, din kardeşlerine kopmaz bir muhabbetle bağlanacağını bilmekte ve tecrübe etmektedir. Böylelikle kazandığı iman tadını korumak için bu hikmete daha sıkı sarılmaktadır. İnkarcıların ve münafıkların fesat yoluna düşmekten kendini alıkoymaktadır. Azdırcı ve haktan saptırıcı şeytanın vesveselerine karşı Rabbine sığınmakta ve onun desteğiyle batıla düşmekten korunmaktadır.

münafıkların fesat yoluna düşmekten kendini alıkoymaktadır. Azdırcı ve haktan saptırıcı şeytanın vesveselerine karşı Rabbine sığınmakta ve onun desteğiyle batıla düşmekten korunmaktadır.

Yüce Rabbimizin insan cinsinde peygamberler göndermesi bizatihi hikmettir (en-Nisâ 4/156). Zira peygamberler, hem Allah'ın (cc) kanunlarının hem de emir ve yasaklarındaki rızasına eriştiren hikmetlerin açıklayıcısı ve uygulayıcısıdır. Bu yüzdendir ki Hz. İbrahim'in hikmet verilmesi duasına icabet edilmiş (el-Bakara 2/129), ailesine kitap, hikmet ve büyük mülk (en-Nisâ 4/54) verilmiştir. Hz. Davud'a verilen saltanat ve nübüvvet, hikmet adıyla anılmıştır (2/251; 38/20). Hz. Yahyâ'ya daha çocuk iken hüküm/hikmet verilmiştir (Meryem 19/12). Hz. İsa'ya kitapla birlikte hikmet bahşedilmiştir (el-Mâide 5/110). Hz. Lokman'a hikmet lütfedilmiştir (Lokmân 31/12). Peygamberimize (sav) kitapla birlikte hikmet verilmiş ve hikmeti öğretmekle (en-Nisâ 4/113) ve davetini hikmetle yapması emredilmiştir (en-Nahl 16/125). Aynı şekilde Ehl-i beytine hikmet öğrenmeleri görevi verilmiştir (el-Ahzâb 33/34). Böylece bütün peygamberler, kesin delile dayanan bilgi ile dini ve dünyayı yaşamanın rehberi olmuşlardır.

Hülasa insan; dünyayı imar etmekte ve Allah'ın koyduğu kanunlara göre hayatı tanzim etmekte bütün bu hikmetlere muhtaçtır. İnsan, ilmiyle amelinin uygunluğuyla elde edeceği iç huzurunu dış dünyasına yansıtılabildiği oranda küçükten büyüğe erdemli bir toplum oluşturacaktır. Bu yoldaki en önemli rehberi ise daima Kur'an-ı Kerim ve onun uygulamasını yaşayarak öğreten Peygamberimizin sünnetidir. Bu iki temel kaynaktan kazanılan erdemler, söz ve uygulamayla en yakınından başlayarak insanlara hikmetle/kesin sağlam delillerle (en-Nahl 16/125) ulaştırılmalıdır. Hikmetin başı Allah (cc) korkusu olduğuna göre meyvesi, Hikmetli Kitab'ının ilkeleriyle ve onu özümseyerek hikmetlerini sunan Peygamberimizin rehberliğiyle çifte hayatımızı kazanmak olacaktır.]]

* Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı

Selâmi ERDOĞAN*

Hikemiyat Dergisinin ilk sayısında, derginin ismine atfen hikmet kavramını tartışmak istiyorum. Kelimeyi Grekçe "sofia" kelimesi üzerinden ele alarak okuyucuları Helenistik Felsefede aranan "ilk madde (arke)" mefhumları arasında boğmak istemiyorum. Türkçe sözlüklerde derin bilgi, gizli neden ve bilgeliğe sebep olan şey olarak tanımlanan hikmet, Arapça kökenli olup; bir işi sağlam yapmak, sağlamlaştırmak, adaletle hükmetmek, mahkemeye çıkmak ve düzene koymak amacıyla bir işe engel olmak anlamlarına gelir. Türkçe'de hikmetli insan anlamına gelen hakim, Arapça'da h-k-m (حکم) kökünden gelen ancak iki farklı vezinle (fâ'il ve fa'il) özne olmuş kelimelerdir. "Hâkim" ve "hakîm" kelimelerinin en temel farkı, Kur'an-ı Kerim'de fa'il (فعليل) vezninin marife ile birlikte Allah (cc)'ın güzel isimleri için kullanılmasına, fâ'il (فَاعِل) veznin ise insanlara atfedilmesine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Kelimenin Arapça'daki kullanımını belirleyen bu edebe göre el-Hakîm,

el-Alîm, el-Basîr (Gören) gibi kullanımlar Allah (cc)'a; hâkim, âlim ve bâsir (gören) gibi kullanımlar ise insanlara atfedilir. Bu iki vezin, yazı dilimize iki farklı kelime olan hakîm ile hâkim olarak girmiştir. Günümüz Türkçesinde hâkim, adliyeye intikal etmiş anlaşmazlıkları gideren kişi manasına geldiği için "hikmetli insan" manasına gelen hâkimden ayrımı şapka işaretiyle (â) olmuştur. Bu küçük ayırmadan dolayı otomatik düzeltmesi açık olan bilgisayar dosyasında bu iki kelimenin karışmaması için hakim kelimesinin altı mavi ile çizerek: "hakimlerden (bilge; Tanrı) yerine, hâkimlerden (yargıç, egemen) sözcüğünü mü kullanmak istediniz" diye sorar.

Kelimenin derinliğinden olsa gerek, Yunan Felsefesinden kaçarken kendimizi dil felsefesine girmek üzere bulduk. Ancak şunu itiraf etmeliyim ki hikmet, hakikat (gerçeklik), kâinat (oluş, alem) insan gibi kelimelerin manası ya insanın yolunu şaşırtır ya da ona yol gösteren bir rehber olur. Bu yüzden bu kelimeleri okyanuslara, onların manalarını arayanları da

"Mümin değil, hikmet iştirip ağlamayan;

Erenlerin söylediği sözü dinlemeyen

Ayet hâdis, Kuran'ı anlamayan

Bu rivayeti Arş üstünde gördüm ben işte."

(3. Hikmet)

dalgıçlara benzetebiliriz. Yirmi metreden sonra dalgıçların yön duygularını kaybettikleri gerçeğinden dolayı onların yüzeye çıkmalarına yardımcı olacak kılavuz halatlarını, bu benzetmeye dâhil etmemiz gerekir. Mana dünyasının derinliklerinde rakamların, harflerin, renklerin ya da seslerin ahengini anlamaya çalışan bir

hikmet yolcusunun vazgeçilmez kılavuzu elbette ki Allah (cc)'ın Kelamı Kur'an-ı Kerim ve Resul (sas)'ünün sünnet-i seniyesi olur. Bu yüzden hikmetin naslardaki mana çerçevesine bakmadan konuşmak, daldıkça kaybolmak olur.

Kuran-ı Kerim'de hikmet; delil, nübüvvet, adalet ve ilim gibi yüce değerleri bildiren vahiy gibi manalarda kullanılmıştır. "Hikmet, Müminin yitik malıdır, onu bulduğu yerde alır" manasındaki hadisler ise müminlere hikmetin aranacağı alanı göstermiştir. Bu yüzden İslam ulemâsı hikmeti, Kur'an ve sünnetin çizdiği mana çerçevesinde tanımlarken Hz. Davut, Hz. İsa, Hz. İbrahim ve Hz. Lokman'a (as) verilen hikmetlerin kalıntılarını da aramayı ihmal etmemişlerdir. İbn Sîna (v. 1037), İbn Rüşd (v. 1198) ve Seyyid Şerif Cürçani (v. 1413) gibi bazı mütekelim ve filozoflar, bu kalıntıların bulunduğu doğu hikmetleri için felsefe yerine hikmeti tercih etmişlerdir. Mutasavvıfların da tercih ettiği hikmet, ilahi neşve, gaybet, ittihat, cem', fena gibi hal ve makamlarda tecrübe edilen manada ele alınmıştır. Cürçani'ye göre hikmet, eşyanın (varlığın) hakikatlerini var oldukları hal (durum) üzere, insanın anlama kudreti nisbetinde araştıran ilimdir. Abdurrezzak Kaşani'ye (v. 1330) göre hikmet biri söylenen, diğeri söylenemeyen olmak üzere ikiye ayrılır. İlkine şeriat ve tarikat, ikincisine hakikatın esrarı adını vermektedir.

İslam düşüncesinde yapılmış tanımlardan ilham alarak bugünün diliyle bir kere daha tanımlamak istersek hikmet:

"Sebepler-sonuç ilişkileri bakımından varlığın niteliklerini, kozmolojik düzen bakımından gerçekliğini, duyu-ötesi hükümleri ve sırları bakımından hakikatini bilmek; bilenin bu hakikat içinde kendini konumlandırması, bu idrakin gerektirdiği şekilde amel ederek hikmet deryasındaki arayışı sürdürmesi sonucu nail olduğu mülktür" diyebiliriz.

Hikmet tanımlarının hülasası olarak şunu söyleyebiliriz ki, onu açıklamak amacıyla söylenen her kelime açıklanamaz bir alana doğru yapılan bir yolculuktur. Bu durumda "O, dilediğine hikmeti verir ve kime hikmet verilirse o kimse birçok hayra nâil olmuş demektir. Bunu ise ancak derin kavrayış sahibi

olanlar düşünüp anlarlar." ayet-i kerimesini hatırlıyor, acziyetimizi görüyor ve o hikmet katrelerinden bir damlasıyla aydınlanmak niyazıyla sözü Yesevî Ata'nın (v. 1166) Divan-ı Hikmet'indeki hikmetlere bırakıyoruz:

Bu noktada "Madem hikmet Allah (cc)'ın dilediğine lütfettiği bir nurdur, o zaman onu anlamaya çalışmak yerine, vakti riyazet ve ibadetle geçirip hikmetin kalbe dolmasını beklemek gerekmez mi" denirse, "kulun nefesine (mizacına) göre değişir" deriz. İlla kesin bir cevap istenirse, soruyu başka bir hikmet ehli olan Bayazid Bestami'ye yöneltmek gerekir: "Hakikat, aramakla bulunmaz ancak bulanlar arayanlardır." Zaten meşru dairede aramanın her türlü ibadet değil mi?

"Hikmet verilirse başkalarına saçalım mı?" diye sorulursa Yesevî Ata'nın hikmetlerindeki cevabı:

Hem evet:

Sultan Hoca Ahmed Yesevî söyledi bu hikmeti tamam

İşitsin diye bütün cihan, dünyayı bırakıp giderim (70. Hikmet)

Hem hayır olur:

Benim hikmetlerimi dertsiz söylemeyin;

Baha biçilmez cevherimi cahile satmayın.

Yesevî hikmetinin anlama değerini

Aşk küpünden tada bir damla meyini

(430. Münacaat)

"Otuz dörtte âlim olup bilge oldum;

'Hikmet söyle!' dedi Rabbim, söyler oldum;

Kırklar ile şarap içtim, yoldaş oldum;

İç ve dışım Hakk nuruna doldu dostlar." (5. Hikmet).

Tekrar anladık ki kendisine hikmet verilen kişi, nerede, ne zaman, ne konuşulacağını ve konuşulmayacağı bilendir. Bir kez daha tecrübe ettik ki hikmet, sormayla öğrenilmez.

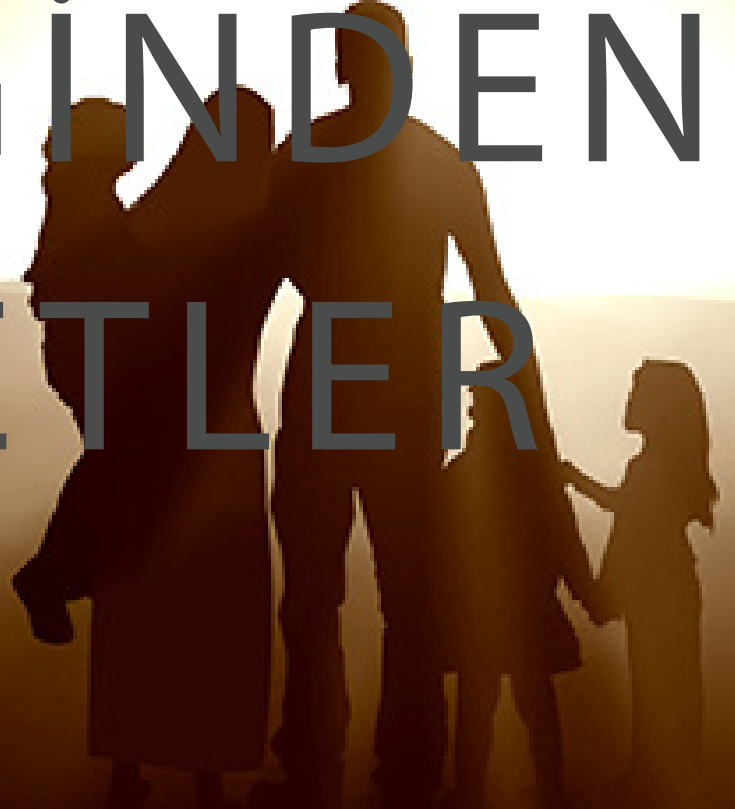
Rabbim bizleri yeniden hikmetlerle dirilmiş manalarda buluşan irfan toplumu eylesin. Hikemiyât Dergisini ve bu yolda gayret edenlerin sayilerini meşkur, tesirini bereketli eylesin. Amiiin.]]

*Dr. Öğr. Üye., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı

KAYNAKLAR

Curcânî, Ali b. Muhammed Şerif. Kitâbu't-ta'rifât. Beyrut: Maktabatu'l-Lubnân, 1985; Hoca Ahmed Yesevî, Divân-ı Hikmet, haz. Hayati Bice, TDV Yay., Ankara 2009; İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, Dâru'l-marife, Kahire 1119, c. 12; İsfahânî, Ebu'l-Kasım el-Huseyn b. Muhammed er-Râğıb, Müfredâtu Elfâzı'l-Kur'an, Dâru'l-kalem, Dimaşk 1992; Komisyon, "Hikmet" Türkçe Sözlük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yay., 2011.

KABURGA KEMİĞİNDEN HİKMETLER

M. Tuğberk UĞURLU*

İslam Dininde aile, toplumun temel yapı taşlarından biridir. Kuran-ı Kerim’de ve Hadis-i Şeriflerde nikah ve dolayısıyla aile kurumuna, neslin temiz bir şekilde çoğalması ve toplumun bu yolla islah olmasına son derece önemli vurgular yapılmıştır. Allah Azze ve Celle’nin kulları üzerindeki görevlerinin hakkıyla yerine getirilebilmesi için bireylerin huzurlu yuvaları içerisinde zihnen ve bedenen dinlenebiliyor olmaları gerekmesi, dünya hayatının maneviyat bahçesine çevrilebilmesi ve bu bahçeden Cennete götürülebilecek meyveler hasat edilebilmesi açısından aile kurumu yadsınamaz bir öneme sahiptir. Haliyle, aile kurumunun çekirdekte bir erkek ve bir kadından teşekkül ettiği düşünüldüğünde bu iki bireyin birbirleriyle olan uyumu üzerinde çokça tefekkür etmek herhalde

vakit kaybı olmayacaktır. Zira insanlığa rehber olarak gönderilen son Nebi ve Resul Hz. Muhammed’in (Aleyhisselam), Allah Teala tarafından gerek yuvanın reisi olarak atanmış erkek kullarına, gerekse yuvanın merhamet ve huzur kaynağı olan kadın kullarına yönelik bu minvalde tavsiyelerde bulunduğunu görmekteyiz. Nitekim bu yazıda dikkat çekmek ve doğru anlaşılması yolunda emek sarf etmek istediğimiz Peygamber tavsiyesi, zaman içerisinde “kaburga kemiği hadisi” olarak şöhret kazanmış, yuvanın reisleri olan erkekler zümresine hitap eden şu kıymetli sözlerdir:

الْمَرْأَةُ كَالضِّلْعِ، إِنْ أَقْمَتَهَا كَسَرْتَهَا، وَإِنْ
اسْتَمْتَعْتَ بِهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَفِيهَا عَوْجٌ

Kadın kaburga kemiği gibidir, eğer düzeltmeye çalışırsan kırarsın. Olduğu gibi bırakırsan eğri kalmaya devam eder”

Kimi görüş sahipleri tarafından yanlış anlaşılacak ve anlatılmak yoluyla yıpratılan ve kadın cinsi hakkında bir küçümseme zannıyla ön yargılara kurban edilen bu hikmetli sözün, “sizin en hayırlı-larınız hanımlarına en iyi davrananlarınızdır”² cümlesini kuran aynı Peygamber’den sadır olabileceğini zannetmek ne kadar büyük bir hata ise, kendisinin bu sözü söylememiş olma ihtimali üzerinde sitemsizce ısrar etmek de aynı büyüklükte bir hata olacaktır kanaatindeyiz. Zira tarih boyunca hadis ilmiyle iştiğal etmiş

1 Buharî, Nikah, 78; Müslim, Rida, 65; Tirmizî, Talak, 12; Darimî, III, s. 1425; Ahmed b. Hanbel, XXXXIII, s. 395

2 Tirmizî, Rida, 11.

farklarının hangi anlama tekabül ettiğinin tespit edilmesi gerekir. Bu sebeple biz de yukarıda aktardığımız hadisi doğru anlayabilmek adına bu hadisi aktaran tüm ravilerin rivayetlerini gözden geçirerek açıklama yoluna gideceğiz. Yazının hacmini gereğinden fazla artırmamak adına öne çıkan rivayetlerin metinlerini incelemekle yetinmeyi tercih etsek de meseleyi derinlemesine araştırmak isteyen okurlarımız için de dipnotlara gerekli kaynakları yerleştireceğiz.

Hadisimizin farklı rivayetlerinden bazıları şu şekilde nakledilmiştir:

اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلْعِ أَعْلَاهُ، فَإِنْ ذَهَبَتْ تَقِيمُهُ كَسَرْتَهُ، وَإِنْ تَرَكَتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ، فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ

“Kadınlar hakkında birbirinize hayırlı şeyler tavsiye edin. Çünkü kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı en üst kısmıdır; eğer düzeltmeye kalkarsanız kırarsınız, olduğu gibi bırakırsanız eğri kalır. Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin!”³

إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعٍ لَنْ تَسْتَقِيمَ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ، فَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَبِهَا عَوْجٌ، وَإِنْ ذَهَبَتْ تَقِيمُهَا، كَسَرْتَهَا وَكَسَرْتُهَا طَلَاقُهَا

“Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır; asla senin istediğin gibi düz olmaz. Olduğu gibi bırakırsan o şekilde kalacaktır. Düzeltmeye kalkarsan kırarsın. Kırılması(ndan kasıt) ise boşanmanızdır.”⁴

Lafızlardaki farklılıklara dikkat eden okuyucularımız göreceklere ki, bazı rivayetlerde “kaburga kemiğinden yaratılmıştır” denirken, bazı rivayetlerde “kaburga kemiği gibidir” şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Dolayısıyla anlatılmak istenen, kadın cinsinin yaratıldığı

3 Buharî, Enbiya, 1; Müslim, Rida, 60.

4 Müslim, Rida, 59.

hammadde üzerinde durmaktan ziyade, kadınların fitratının inceliklerini erkeklere öğretmek ve onlara karşı nasıl muamelede bulunmaları gerektiğini göstermektir. İkinci dikkat çeken noktaysa, kaburga kemiğinin eğriliği benzetmesinin kendi içerisinde eksiklik veya kusur barındıran bir anlama sahip olmamasıdır. Yani kemiğin eğri olması onun kusurlu olduğunu ima etmek için değil, kadının zihinsel

“Kadınlar hakkında birbirinize hayırlı şeyler tavsiye edin. Çünkü kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı en üst kısmıdır; eğer düzeltmeye kalkarsanız kırarsınız, olduğu gibi bırakırsanız eğri kalır. Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin!”

alimlerimiz bahsi geçen rivayetleri gerek senet ve gerek metin açısından inceleyerek sahih olduklarına karar vermişlerdir. Bugün aksini iddia edebilmek için daha işlevsel bir sistem icat edip meseleyi delilleriyle çözüme kavuşturmadıkça, bu görüş sahiplerinin ısrarları su üstüne yazı yazmaktan öteye geçemeyecektir.

Hadis-i Şerif’in açıklaması kısmına geçmeden evvel bazı teknik bilgilerin izah edilmesini gerekli görmekteyiz: Hadis ilminde çoğu zaman Peygamberimiz Hz. Muhammed’den (a.s) gelen hadis rivayetleri tek bir kanaldan (tarikten) gelmez. Birçok aktarıcı (Ravi) tarafından zaman içerisinde çeşitli senetler aracılığıyla ve bazı lafız farklarıyla günümüze kadar ulaşırlar. Dolayısıyla, bir cümlesinde Hz. Peygamber’in (a.s) ne kastettiğini anlayabilmek için, bahsettiğimiz kanalların tamamının incelenmesi ve lafız

ve manevi yapısının erkekten hangi yönleriyle ayrıldığını böyle muazzam bir teşbihle vurgulamak içindir. Bu çerçevede söz gelimi şöyle söylemek de mümkündür: Hz. Peygamber erkeklere değil de kadınlara hitaben böyle bir cümle kurmak isteseydi "erkekler düz bir kemik gibidir, eğmeye çalışırsanız kırarsınız" da diyebilirdi. Ancak yuvada evin reisi erkek olması hasebiyle yönetici konumundaki kişiye nasihat etmek, yuvadan hasıl olacak meveddet ve huzurun temini için daha hikmetli ve isabetli olsa gerektir.

Bu hadis ışığında günümüz toplumuna mercek tuttuğumuz taktirde kadın ve erkek ilişkileri üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar da şunu göstermektedir ki, kadınlar erkeklerin düz mantıklı, sonuç odaklı ve tek düze düşünce yapısından dem vurup anlaşmanın zorluğundan şikâyet ederken, erkekler kadınların detaycı, değişken ve duygusal yapılarına alışmakta zorluk yaşamaktadırlar.

Problemin temelinde, erkeklerin kadınları, kadınların da erkekleri kendileri gibi bir fitrata sahip olmadıkları için eleştirmeleri çıkmazı vardır ki bu, aslında ilahi hikmet üzere farklı yaratılmış bu iki cinsin dünyadaki rollerini doğru kavrayamamaktan kaynaklanmaktadır. Tıpkı, giydiği bir ayakkabının iki çiftinin de birebir aynı olmasını istemek gibi, insanoğlunu çözülemez bir sorunun içine atan bu yaklaşıma çareyi ise yukarıda naklettiğimiz Peygamber hikmetinde aramak, gecikmiş ancak isabetli bir çaba olacaktır diye düşünmekteyiz. Nitekim hadisimizin farklı rivayetleri içerisinde son naklettiğimiz "olduğu gibi bırakırsan onunla geçinebilirsin" cümlesinden rahatlıkla anlayabiliriz ki, kadının olduğu gibi bırakılmasından sonra eğri kalmaya devam etmesi onun düzeltilmeyecek kadar kusurlu olduğu anlamına gelmemektedir. Üstelik hadisimizin, burada aktarmadığımız ancak bizzat Hz. Aişe (r.a.h) tarafından nakledilmiş bir şekli de kitaplarımızda mevcuttur. Hz. Aişe de (r.a) bir kadın olmasına rağmen bu rivayeti naklederken kendisine yapılmış bir hakaret olarak algılamamıştır. Bilakis hadisimizden kadınların, erkekleri memnun etmek veya erkekler arasında bir yer edinmek için; erkeklerin de kadınlara güzel gözükme ve iyi geçinmek için kendi fitratından ödün vermemesi gerektiği sonucu çıkarılmalıdır. Ancak bu şekilde yapıldığı zaman birbirini tamamlayabilecek bir yapı ortaya koyabilecek iki insan cinsi, Allah Azze ve Celle tarafından kendilerine biçilmiş dünya rolünü hakkıyla yerine getirebilir, kurdukları yuva içerisinde huzurla yaşayıp, salih ve salih

evlatlar yetiştirebilirler. Tüm bu aktarılan hikmetleri görmezden gelip modern bir dünya düzeni inşa etmek isteyen görüş sahipleri ise, aralarında bulunan bu bariz fiziksel ve zihinsel fitrat farklılıklarına rağmen "kadın-erkek eşitliği" söylemi altında süslü ancak içi boş bir slogandan öteye gidemeyecek sistemler inşa etmekte, kendi içindeki cevheri keşfetme yolculuğunda olan insanoğlunu karanlıkta körlemesine hareket etmeye mecbur bırakmaktadır. Kadın ve erkeğin eşit olmasıysa, birinin diğerinden üstün olması sebebiyle değil, aynı türün farklı cinslerini temsil etmelerinden kaynaklanmaktadır. Tıpkı her ikisi de meyve türünden olmasına rağmen, söz gelimi elmanın incirle eşit veya ondan üstün olup olmadığı tartışılmayacağı gibi.

Şüphesiz en doğru olanı Allah bilmektedir.]]

* Arş. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hadis Bilim Dalı

HAYATIMIN İKİ VATANI: KÜTAHYA VE KIBRIS

Mustafa KELEBEK*

Benim çocukluğum, Kahramanmaraş şehir merkezinde geçti. Altı buçuk yaşlarında, Çınarlı Camii Çocuk Kur'an Kursunda Alaeddin Hocamdan ilk Kur'an derslerini aldım. Arkadaşlarımdan Birisi de Sütçü İmam'ın torunu Yaşar idi, Yaşar TÜRKORUR. Bazen öğle tatilinde Sütçü İmam Dedenin sağlığında ikamet ettiği evlerine gider Yaşar Edemle (kardeş demek) öğle yemeği yer, o hane halkından dua alırdık.

Daha o yaşlarda, İslam vatanının bölünmüşlüğü ile aile büyüklerimizden Molla Hasan'a yapılanlar kafamızda şimşekler çaktırırdı. Ya şu Fransızların şehri işgal edip, Müslüman ahaliye yaptıkları vahşet! İçimizden; "bir büyüyeyim de, görürsünüz siz", cümleleri kurardık.

İlkokula başlamadan önce babamın cami maskotuydum. Özellikle yatsı namazı için erken gidiyor, yatsı ezanı okununcaya kadar Davut amcanın Muhammediyesini dinliyorduk. Bir defasında Hz. Ali Efendimiz gibi olaşım geldi: ağzım oruçlu iken 60 küffarı yere seresim geldi. Çocukluk işte gördüğünden - duyduğundan etkileniyorsun.

Bu minval üzere, Karamanlı İlkokulunu bitirip İmam Hatip Okuluna (o zaman okulu idi) kaydoldum. Beşinci sınıfa geldiğimimde, fark derslerini vererek mezun oldum ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü kazandım (sene 1971). Derslerimizi hafta içinde hallettikten sonra, hafta sonunda tam bir küftür şölenine maruz

kalırdık; Çağaloğlu, bâb-ı âli binalarının yanı başında hafta sonlarında Necib Fazıl, Ahmet Kabaklı, Kadir Mısıroğlu, Mustafa Yazgan (rahimehümüllah) üstadları dinlerdik.

Cumartesi günleri ise Emirgân'da Mahir İz Hocamızın sohbetlerine katılırdık. Bir gün bu sohbetlerden birisinde, yüreklerimize sevda ateşinden hâle hâle bilgiler serpilmişti... Ebedi Önderimiz, Medine'de zaman zaman Süt Teyzesi Ümmü Haram Binti Milhan'a uğrar ikramlarını kabul buyurur. Bir defasında yemekten sonra kısa bir kaylûle yapar ve gülerek uyanır. Hala Sultan/Ümmü Haram, "Yâ Rasulallah seni güldüren nedir?", diye sorur. Kâinat önderi kendisine gösterilen sevinçli haberi, haber verir: "ümmetimden bir grub ğuzât, adayı fethettiler", buyurur. Hala Sultan atılır; "Yâ Rasulallah, Allah'a dua et de beni onlardan kılsın", diye ricada bulunur. Rasulü Allah Efendimizin cevabı: "sen onlardansın", ifadesidir. Ve Hala Sultan, bu müjdeyi unutmaz, Hz. Osman zamanındaki Kıbrıs seferine katılır, muzaffer olan askeri birlik dönerken atı sürçer, şehid düşer ve şimdiki Larnaka şehri yakınlarındaki mevkiye defnedilir.

Ordumuzun Kıbrıs Harekâtı 1974 Yılında olduğunda biz, yeni mezun çiçeği burnunda muallimler idik. 1977 Yılında askerlik görevimi Kıbrıs'ta yapmak, Hala Sultanın vatanına gitmeyi çok arzu etmiş, ama "Benî Germiyân Başkenti Kütahya'da asker olmuştum. Yıllar sonra yeniden Kütahya'da Benî Germiyân Fakîhi olarak görev nasib olmuş, bu güzel vataña ikinci kez geldiğim halde hizmet etmeyi unutamadığım Kıbrıs'a gidememiştım. Bir İlim adamı beni buraya çağırıp duruyordu. Ve nihayet 2019 Yılı Eğitim-Öğretim Yılında Hala Sultan'ın vatani Kadim İslâm beldesi Kıbrıs'a vasil oldum.

Hayatımda önemli bir yere sahip olan bu iki beldeden sonraki sayılarda inşallah bahsetmeye devam edeceğim.]]

* Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dekan Yardımcısı

ALLAH İLE ARAMIZ NASIL?

Sümeyye SEVİNÇ*

Allah'a itaat eden her Müslüman Allah ile arasında hiçbir mesafe bulunmadığına inanmaktadır. Zira Allah kendisini her daim gözetmektedir.

Acaba herhangi bir Müslümanın Allah ile arasındaki ilişkisi nasıl olabilir, gerçekten her şey yolunda mıdır? Sorunun cevabını basit bir turnusol testi ile değerlendirmek mümkün. Müslümanın başına büyük bir felaket geldiği bir anı düşünelim. Söz gelimi bu kişi çok değer verdiği bir şeyi kaybetmiş olsun ya da sevdiği birinin hayatını yitirdiğini. Onun bu süreçteki ilk tepkisi ister isyan ister teslimiyet olsun, o musibet anındaki şartlarını değiştiremeyecektir; giden gitmiştir, ölen ölmüştür. Bilhassa ölüm, insanın belini bükmekte ve onu çaresiz bırakmaktadır.

Peki bu dünya elimizden akıp gidecekse, zaten öleceksek yani dünya hayatında geçici isek, burada bulunmamıza ne lüzum vardır? Meseleyi mefhum-u muhalifinden ele alalım. Ya hiç var olmasaydı insan yahut diyelim var oldu; bir taş olarak mevcudiyet bulsaydı. Ya da rüzgârda sallanan yerinden dahi kıpırdayamayan bir bitki olsaydı yahut daha iyimser bir tabloyla insan değil de bir hayvan olarak varlık bulsaydı; mesela ayağa kalkmaya muhtaç bir sürüngen yahut iki veya dört ayaklı bir hayvan. Bunların hiçbirisi değil, o sadece insan olarak var edilmiştir. İradesi olan ve bilhassa düşünüp tercihte bulunabilen bir insan. Bununla da sınırlı değil elbet, Allah insanı halifesi olarak seçmiş ve böylece onu âlemdeki diğer varlıklar arasında mümtaz bir yere getirmiştir. O halde Allah ve âlem olarak ikiye ayırabileceğimiz mevcudât içinde insan küçük bir âlem

Peki bu dünya elimizden akıp gidecekse, zaten öleceksek yani dünya hayatında geçici isek, burada bulunmamıza ne lüzum vardır?

olarak kâinattaki diğer canlılara nazaran daha kıymetli bir mevkiye bulunmaktadır. Dünya hayatından küçük bir mukayese yapalım. Bir iş yerinde işin en üst makamında veya ona yakın yerde bulunmak arzu edilmez mi? İnsanlar dünya hayatında fitratlarındaki makam sevgisinden mütevellit sürekli daha iyisine ulaşmayı istemektedirler, kimisi sadece ister ama

bahşetmiştir. Öyle ki insan dünyada mal, mülk, şöhret vs. pek çok şeye sahip olmaktadır. Ancak o, kendisine verilen bütün nimetlerin yegane sahibiymiş gibi davranır. Ama onlardan birini kaybettiğinde, başı derde girdiğinde ya isyan etmekte ya da Allah'a sığınmaktadır. İsyân, inanan insana yakışan bir tutum değildir, elbette böylesinden Allah'a yönelmesi bekle-

bu kimseyi zor durumdan kurtarıp feraha erdirdiğinde insan o zor günlerini unutup yine kendi meşguliyetlerine geri dönmektedir. Ne zaman ki insan bir başka musibetle karşılaşır önceki gibi Allah'a el açmaktadır. Küçük bir teşbih yapalım; gerçekten kendimize yakın hissettiğimiz kimseler maddî ya da manevî her zaman yanımızda olanlar mı yoksa sadece işi düştüğünde kapımızı çalanlar mı? Peki bir Müslüman Rabbine sadece işi düştüğünde mi yoksa her daim mi yönelmeli? Allah'ın kulları arasında ona ibadet ve itaat açısından Allah nezdinde fark var mı yoksa itaat eden ya da etmeyen, her daim yahut sadece başı sıkıştığında ona yönelen bütün kulları aynı düzeyde olabilir mi? Allah ile bağlantı kurma hususunda hepimizin farklı davrandığı bir hakikat olduğuna göre onun nezdindeki itibarımızın da buna göre değişmesi kaçınılmaz olacaktır. Ancak insan tuhaf bir şekilde kuruntular içerisinde Rabbi ile beklenen irtibatı kurmamasına rağmen kendisini ahirette en güzel nimetlere layık görür. Hâlbuki Müslümandan beklenen musibet başa gelmeden iyi ve zor zaman fark etmezsiniz her daim Allah'a yönelmektir. Allah her birimize kendisine yakın olabilmeyi ihsan etsin.]]

*Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı (sumeyye.sevinc@dpu.edu.tr).
Orcid No: 0000-0002-3083-6453.

Burada asıl mesele insanın gerçek mevkiini görmezden gelmesidir.

Hangimiz birkaç gün kalacağımız otelin bakımını üstlenebiliriz ki?

Oysa hepimiz sürekli yaşadığımız eve düşünmeden yatırım yaparız.

O halde asıl yatırımın sürekli olana, bir başka ifade ile geçici yol

güzergahımız olan dünyaya değil, ebedî yurdumuz ahirete yapıl-

ması makuldür.

faaliyete geçemez, kimisi de faaliyete geçer. Dolayısıyla insan olarak var olmak, Allah'ın kullarına bahşettiği bir lütuftur. Nitekim hiçbirimiz insan olmak için özel bir çaba sarf etmedik. Ancak diğer varlıklardan özel bir yere sahip olmak, beraberinde onlarda bulunmayan sorumlulukları da taşımamızı gerektirir. Tıpkı bir işyerinde patronun ve müdürün sorumluluğu gibi. Dünyayı kontrol ve varlığa müdahale etmek hususunda adeta bir patron gibi bütün tasarruf hakkını kendisinde bulan insan, aynı hassasiyeti kendisine yüklenen sorumlulukları uygulamaya geçtiğinde gösterememektedir. Buna mukabil aynı insan kâinatta hâkimiyeti tek elinde addetmektedir. Söz gelimi hangimiz dağda bayırda denk geldiğimiz bir çiçeği koklamak için çiçekten izin istedik? Bu soru her insana absürt gelir zira çiçekten izin almamıza gerek yoktur, diyelim aldık onun bize cevap verecek kudreti yoktur. Bir insan normal şartlarda ancak çiçeğin sahibi başka bir insandan izin alabilir. Bizim insan olarak çok basit bir şekilde sahip olduğumuz konuşma ve irade ile tercihte bulunma meleğimiz, hiçbir çiçekte yoktur. Demek ki Allah kâinatı yaratılış bakımından üstün tutmuş olduğu insanın emrine âmâde kılmış, onun hizmetine sunmuştur.

Bütün bunların yanı sıra Allah insana maddî ve manevî türlü nimetler

nir. Ne var ki insan, fâni olduğunu bildiği gelip geçici dünya yolculuğunda mülkiyetinde bulunan ne varsa hepsi, ebedî olarak kendisinde kalacakmış gibi davranmaktadır. Ancak hayat kısadır, yavaş yavaş malını, mülkünü hatta vaz geçemediği sağlığını ve gençliğini kaybedecektir. Belki o yüzden yaşlılar gençlere nazaran daha çok ibadete temayül göstermektedir. Yapacak bir sürü önemli dünya işi arasında ibadete vakit ayırmak gençlere zor gelmektedir. Hâlbuki yaşlıları engelleyecek meşgale kalmadığından ibadet için de yeteri kadar zaman bulabilmektedirler. Tabi gençlere ayak uyduran ve sanki ölümsüz gibi dünya meşgalesini öne alan yaşlılar da yok değildir. Burada asıl mesele insanın gerçek mevkiini görmezden gelmesidir. Hangimiz birkaç gün kalacağımız otelin bakımını üstlenebiliriz ki? Oysa hepimiz sürekli yaşadığımız eve düşünmeden yatırım yaparız. O halde asıl yatırımın sürekli olana, bir başka ifade ile geçici yol güzergahımız olan dünyaya değil, ebedî yurdumuz ahirete yapılması makuldür. Bunun için Allah'ın bize verdiği yegane hak dünya yolculuğumuzdur. Bu yolculukta ister hazırlık yapсын isterse yapmasın, herkes sahip olduğu ne varsa hepsini bir gün kaybedecektir. İnsan bu gerçekliği biliyor olmasına rağmen hiçbir zaman bununla yüzleşemez, yüzleşmek de istemez. İşte insan, bu kayıplar başına geldiğinde "Allah" diyebilmektedir. Allah

Sırrını isminde taşıyan camiler, inananları bir araya toplayan ibadet mekânı olmasının yanı sıra müminlerin kalplerinde muhabbetin yeşermesine de vesiledir. Birlik ve beraberliğin pekiştirildiği, ortak bir şuurun oluşturulduğu bu mekânlar her dem hepimiz için açık bırakılmış kapılardır. Kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk ayrımı yapmadan toplumdaki her yaş ve her seviyeden insanı davet eden camiler, cemaat ile anlam kazanmaktadır. Camiye en çok yaklaşan ise bütün masumluluğu ile çocuklardır. Ancak bugün koşturduğu, gürültü yaptığı gibi gerekçelerle din görevlileri yahut cemaat tarafından çocukların camiden uzaklaştırıldığı durumlarla da karşılaşmaktayız. Çocukların dinî duygu ve düşüncelerinin şekillenmeye başladığı yaşlarda camiden uzaklaştırılması, onların din algısının oluşumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Din görevlisi veya cemaatin tepkisiyle karşılaşan çocuğun, cami ile arasına mesafe koyduğuna ve yıllarca camiye uğramadığına dair pek çok örnek bulabiliriz. Çocuk ve cami ilişkisindeki sorunlara bu çerçeveden bakıldığında yaşananların en temel sebebi, günümüzde camilerin ibadete tahsis edilmiş mekânlar olarak algılanmasıdır. Halbuki tarihin her döneminde sosyo-kültürel anlamda da hayatın içinde var olan camiler, sadece ibadet mekânı olmakla kalmayıp ilim, edep ve hikmetin öğretildiği başlıca kurumlar olarak İslâm medeniyetinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde de cami her türlü dinî, siyasî, ilmî ve idarî işlerin yürütüldüğü bir merkezi temsil etmekteydi. Camilerin hayatın içinde yer aldığı bu dönemde Hz. Peygamber (s.a.s) ve ashabinın tavrı bizler için bir yol haritası olmalıdır. O halde bizlere her konuda üsve-i hasene olan Hz. Peygamber'in (s.a.s) bu konudaki fiili uygulamalarına bakmakta fayda vardır. Abdullah b. Şeddâd'ın naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s) torunları ile mescide gelerek onlardan biri yanında iken vakit namazını kıldırmaya başlar. Namaz esnasında secdelerden birini uzatınca, ashab namaz sonrasında secdeyi vahiy geldiği için mi yoksa bir hadise olduğu için mi uzattığını sorduklarında Hz.

YARININ CEMAATI

Emeti ÇALIŞKAN*

Peygamber (s.a.s) "Hayır, bunlardan hiçbirini olmadı. Oğlum sırtıma bindi ben acele ederek onu sırtımdan indirmek istemedim." cevabını vermiştir. Efendimiz'in (s.a.s) bu ifadelerinden anlıyoruz ki, cami çocukların dünyasında karşılığı olan bir mekân idi. Şimdi bir düşünelim, çocuğun yedi yaşından itibaren namaza alıştırılmasının tavsiye edilmesi onun aynı zamanda cami cemaatinin de bir parçası olduğu manasına gelmez mi? Burada çocuğun cami cemaatinin bir parçası olmasından maksat, bizzat Efendimiz'in (s.a.s) örneğinde olduğu gibi çocuğun belli bir vaktini camide geçirmesidir. O halde atılacak ilk adım, caminin

bir ibadet merkezi olmasının yanı sıra onun sosyal, kültürel ve eğitim öğretimdeki rolünün yeniden hayata geçirilmesi olmalıdır. Bu minvalde, cami ve çevresinde dil eğitimi, el becerileri, kitap okuma etkinlikleri gibi kurslar düzenlenmesi veya çeşitli oyun sahaları şeklinde çocukların ilgisini çekebilecek alanların oluşturulması, çocukları camiye yaklaştıracak gibi cemaatin de çocuklara alışmasına imkân tanıyacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'in "Şüphesiz mes-cidler Allah'ındır" ifadesi ile herkesi misafir kabul ettiği bu mekânlarda çocuğa

çocuk günlük hayatında camiye bir yere oturtmamaktadır. Burada öncelikli görev aileye düşmektedir. Nitekim pek çok alanda olduğu gibi din eğitiminde de en önemli rol ailenindir. Dolayısıyla Efendimiz (s.a.s) gibi çocuğuyla birlikte namazını eda eden anne-baba çocuğunu camiye götürerek onu cemaatin bir parçası haline getirebilir. Camide ise din görevlilerinin ve cemaatin yaklaşımı çocuğun camiyle kuracağı bağ açısından belirleyicidir. Bir birey olarak muhatap alınması, güler yüz gösterilmesi, güzel bir muameleyle karşılaşması çocuk-camii buluşması üzerinde olumlu bir etki bırakacaktır. Duyduğunu söyleme, gördüğünü taklit etme eğilimi içerisinde olan çocukların, dinî bilgi ve davranışları kazanırken camide bulunup cemaati taklit etmesi oldukça önemlidir. Hayatında camiye de yer açılan çocuğun ezanı, kâmeti, hutbeyi ve vaazı işitmesi, namaz kılanların hareketlerini görmesi, caminin bölümlerini öğrenmesi, mihrabı, minberi tanıması, duvarlardaki hat ve süslemeleri görmesi bunlardan etkilenmesine ve cami ruhuna aşinalık kazanmasına vesile olur. Bu noktada çocukları camilerle tanıştırap onlarda olumlu izler bırakmak hepimizin sorumluluğudur. Eğer bizler bu görevi hakkıyla yerine getirebilirsek, cami havasını teneffüs ederek büyüyen çocuklar da, yarının cemaati olarak İslâm dinini yaşama ve yaşatma noktasında yarın-lara güvenle bakmamızı sağlayacaktır.]]

* Arş. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, İslâm Hukuku Anabilim Dalı

gösterilen samimiyet ve şefkat Allah'ın misafirini hoşnut edip O'nun rızasını kazanma vesilesidir. Bunun en bilinen örneğini de yine Rasulullah'ın hayatında görmekteyiz. Efendimiz, minberde hutbe okurken kırmızı elbise içinde düşe kalka ilerleyen torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in mescidin kapısından içeri girdiğini görünce hemen hutbesini yarıda kesmiş, minberden inmiş, torunlarını kucağına alarak tekrar minbere çıkmış ve kucağında torunları olduğu halde hutbesine kaldığı yerden devam etmiştir. Bir başka örnekte ise, Sevgili

Peygamberimizin, kızı Zeynep'ten olan torunu Ümâme kucağında olduğu halde namaz kıldığını, ayakta iken onu kucağında tutup, secdede yanı başına koyduğunu ve ayağa kalkarken ise tekrar kucağına aldığı görüyoruz. Bir peygamber, bir devlet başkanı, bir imam olarak çocukları namazla buluşturan Efendimiz'in (s.a.s) mesajını iyi anlamalıyız. Onun hayatından aktarılan bu kesitler günümüz din eğitimcilerine göre de çocukların dinî gelişimi açısından son derece olumlu ve teşvik edici örneklerdir.

Günümüzde ise, sadece teravih ve bayram namazlarında camiyle buluşan

ASR-I SAADETI

SAADET ASRI YAPAN ONTOLOJİK DURUM

Muhammet ATEŞ*

İslam düşünce geleneğinde "asr-ı saadet" denildiğinde bunun son vahyin nazil olduğu ve son peygamberin yaşadığı zaman dilimi olduğu hususunda ittifak vardır. Bu terkipte yer alan "saadet" kavramı günümüzde tüketim medeniyetinin "maddî imkanların genişliği" ve "tüketim skalasında insanları üst mertebelere taşıyan başarı" anlayışının belirlediği bir "mutluluk" olmadığını İslam'ın kurucu metinlerine vâkıf olanların kolaylıkla fark edeceği bir husustur. Söz konusu metinlerde "saadet" kavramı, insanın fitratına uygunluğu sosyal hayatın değerlerinde yegâne belirleyici sayan bir iletişim ve etkileşim tarzının ve gökle yerin, insan ile Tanrı'nın, insan ile insanın ve insan ile doğanın ilişkisinin bir "ülfet ve ünsiyet" ilişkisi olduğu şeklindeki tasavvurun

insanların "düşünce ve amel" dünyasına hükmetmesi anlamını ifade etmektedir. Başka bir tabirle "saadet", "insanın, insanın kurdu" değil, "insanın, insanın umudu olduğu" yönündeki bir inancın teoriyi ve pratiği belirlemesi demektir. Dolayısıyla da "saîd" kimse de dünyadaki tasavvur, söylem ve tasarruflarını ahirete ve hesap gününde hesap verebilmeye ayarlamış kimsedir.

Peki, Müslümanlar tüm İslam tarihi boyunca yukarıda belirlenen anlamıyla "saadet"i niye sadece "son vahy" in indiği ve son peygamberin yaşadığı döneme hasrettiler? Bunun nedeninin maddi imkanlar ve fizikî başarılar olmadığı kesindir. Zira saadet asrı süreci içinde Müslümanlar hep bir varlık savaşı vermiş ve "son vahyin" güvenliğini sağlamak için sürekli savaşmak

Başka bir tabirle "saadet", "insanın, insanın kurdu" değil, "insanın, insanın umudu olduğu" yönündeki bir inancın teoriyi ve pratiği belirlemesi demektir. Dolayısıyla da "saîd" kimse de dünyadaki tasavvur, söylem ve tasarruflarını ahirete ve hesap gününde hesap verebilmeye ayarlamış kimsedir.

durumunda kalmışlardı. Zira mutluluğu olabildiğince çok maddi imkanı elde tutmaya ve bu uğurda da iktidar gücünü tekeline almaya bağlayan mihraklar -ki günümüzde olduğu gibi o günde ne çoktu bunlar!- mutluluk anlayışını Allah'a itaate, insanlar arasındaki merhamete, kâinatı Allah'ın bir ayeti saymaya ve yapılan her şeyin

hesabının verileceği bir din gününe inanmaya başlayan son vahyi, daha beşiğindeyken boğmak istiyorlardı. Bu yüzden son peygambere ve beraberindeki arkadaşlarına dünyada rahat yüzü görmemek adeta bir yazgıydı. Nitekim bilmekteyiz ki, Efendimiz -aleyhi's-salâtu ve's-selâm- vefat ettiği zaman "zırhı" aldığı bir borç karşılığında bir Yahudi'de rehindi.

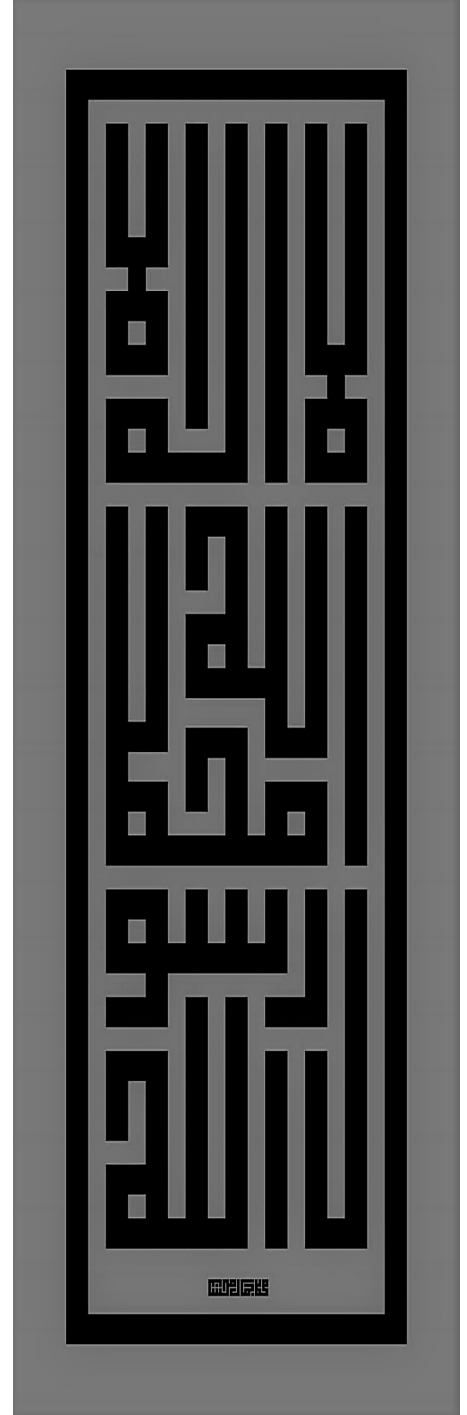
Hakikat o ki, başka hiçbir zamana değil, sadece son vahyin indiği ve son Nebi'nin yaşadığı "zaman dilimine" saadet asrı denilmesi tamamen ontolojik bir anlayıştan kaynaklanmıştır. O da "vahyin en mükemmel halinin" indiği bir zaman, keza "en mükemmel peygamberin" yaşadığı bir dönem, varoluş bakımından tüm diğer zaman ve tüm diğer dönemlerden daha üstündür. Geçmişte ona denk bir zaman varlığa gelmemiştir ve gelecekte de ona muadil bir dönem vuku bulmayacaktır. Gök yerle son bir defa daha doğrudan ve en mükemmel şekilde kaynaşmış ve muhteşem bir vuslat yaşamıştır. Bu yüzden dünya sadece o dönemde bir daha asla tekrarlanamayacak özel ve safi güzelliğinden yapıma bir zaman dilimi yaşamıştır. O günden sonraki bütün zaman dilimleri ve dönemler, Yüce Allah'ın merhamet ve güzelliğinin doğrudan ve bütün ihtişamıyla yansıdığı bu dönemin ancak hasreti, hayranlığı ve bereketiyle övünecektir. Ve her mümin bilir ki, o zamanın tekrarı ontolojik olarak mümkün değildir ama o dönemdeki ilahî güzellik ve merhametin doğrudan ve en mükemmel şekilde tecellisi neticesinde ortaya çıkan zihinsel durumu, ahlakî yapıyı, estetik inceliği örnek alarak, bir deneyime dönüştürerek bereketinden nasibdar olmasının kapıları önünde açıktır. Hele ki, o zaman dilimini ihya eden aynı güzel seda, aynı güzel nağme Kur'an-ı Kerim, her müminin ufkunda hiç eskimeden, değişmeden, bozulmadan yükselirken.

Asr-ı saadeti "saadet" asrı yapan şeyin maddeye, güce, fani olana ait olan şeylere değil, bilakis varlığın tecellisine, zamanın mertebeye farklılığına, gökle semanın, insanla Tanrı'nın ve dolayısıyla

insanla insanın, insanla doğanın vuslatına taalluk eden ontolojik hususlar olduğu idrakine varan her mümin, asr-ı saadette yaşanan savaşların, imkansızlıkların, sefaletlerin ve bazı müminlerin imtihanlarını kötü vermelerinin onun "saadet asrı" olmasına gölge düşürebilecek yapıda olmadığını yakinen bilir.

Belki de bu yazıyı bir nebevî müjdeyle nihayete erdirmek Kur'an'da yer alan "hitâmuhu misk" sırrına mazhar olmak için hükmen bir yakarış sayılabilir. Asr-ı saadetin içinde yaşanan o büyük nimet ve güzelliği, her mümin zamandan ve mekândan soyutladığı kendi iman deneyimiyle ve kendisine mahsus bir ufukta hissedip yaşayabilir. Neticede bu ümmetin misali yağmur misali gibidir, başında ne kadar bereket varsa sonunda da o kadar bereket olabilir.]]

* Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi, İslâm Felsefesi Anabilim Dalı

BURSA'DA KÜTAHYALI BİR HATTAT:

Şeyh İbrâhim Efendi*

Semra Güler**

Bursa ile Kütahya'nın mesafe olarak birbirine yakınlığı, tarih içinde Kütahya ile Bursa'nın devamlı irtibat halinde ve iki şehir arasında pek çok göçün olmasına sebep olmuştur. Bursa'da önemli bir hattat ve şeyh efendi olan İbrâhim Efendi de Kütahya'dan Bursa'ya göç etmiş mühim şahsiyetlerden biridir.

Bursa'nın önemli mabedlerinden Ulu Cami, Yıldırım Cami ile Yeşil Cami'de yazıları bulunan hattat İbrâhim Efendi'nin de Kütahyalı bir aileye mensub olduğu ve Bursa'daki Halvetî-Şabânî Dergâhı kurucusu, post-nişini Hacı Mehmed Şevkî Efendi'nin küçük kızı Saide Rukiyye Hanım'la evlenerek Bursa'ya geldiği bilinmektedir. İbrâhim Efendi'nin Hacı Mehmed Şevkî Efendi'ye damat olması, Hacı Mehmed Şevkî Efendi ile İbrâhim Efendi'nin babası Seyyid Mehmed Efendi'nin Halvetî-Şabânî tarikatının önemli sufilerinden ve bu tarikatın Kuşadaviyye kolunun kurucusu Kuşadalı İbrâhim Halvetî'ye müntesib olmaları münasebetiyledir. Yani İbrâhim Efendi'nin babası ile kayınpederi pîrdaştır.

İbrâhim Efendi'nin ne zaman doğduğuna dair bir kayıt bulunmaz. Kaynaklardan öğrendiğimize göre, kendisi Kütahyalıdır ve Kütahya'da Cemalizâde olarak anılan bir sülaleden gelmektedir. Bu şekilde anılmalarının sebebi, Kütahya'nın meşhur meşâyihından en büyük dedeleri Şeyh Cemaleddin oğullarına Kütahyalılarca bu lakabın verilmiş olmasıdır. Yaptığımız araştırma neticesinde, Şeyh Cemaleddin'in kim olduğuna dair herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Fakat Kütahya'nın en eski mahallelerinden biri olan Cemaleddin Mahallesi'nin Şeyh Cemaleddin Efendi'yle bir bağlantısı olabilir mi sorusu akla gelse de bu hususta net bir şey söyleyebilmek için elimizde yeterli bilgi mevcut değildir.

İbrâhim Efendi'nin Saide Rukiyye Hanım'dan iki erkek evladı dünyaya gelir. Büyük oğlu Mehmed Şevkî Efendi de babası gibi bir hattattır ve Bursa Yeşil Camii'nin harim kısmının doğu duvarında bir yazısı asılıdır. Küçük oğlu Hâfız Osman ise Bursa Hamam Tekke şeyhlerindedir. İbrâhim Efendi ile ailesi, kayınpederi Hacı Mehmed Şevkî Efendi'nin Bursa'da Setbaşı semtinde bulunan dergâhında, Hacı Mehmed Şevkî Efendi'nin büyük kızı Tevhide Hanımla evli olan İsmâil Gâlib Efendi ve ailesiyle birlikte yaşamışlardır. İsmâil Gâlib Efendi de Bursa'nın en

İbrâhim Efendi'nin ne zaman doğduğuna dair bir kayıt bulunmaz. Kaynaklardan öğrendiğimize göre, kendisi Kütahyalıdır ve Kütahya'da Cemalizâde olarak anılan bir sülaleden gelmektedir.

köklü ailelerinden olan Eşrefzâde ve Gazzîzâdelerdendir.

İbrâhim Efendi, kayınpederinin ahirete irtihalinden sonra Hacı Mehmed Şevkî Efendi'nin hanımı Rukiyye Hanım'ın (binti Sadullah) muvafakatiyle 21 Ağustos 1858 (H. 11 Muharrem 1275) günü dergâhın meşihatına getirilmiştir. Ayrıca, İbrâhim Efendi'nin kayınpederi gibi Yeşil Cami'nde imamlık ifa ettiği Yeşil Cami'deki ketebesinden anlaşılmaktadır.

M. Şemseddin (Ulusoy) Efendi *Yâdigâr-ı Şemsî* isimli kitabında¹ İbrâhim Efendi'nin İstanbul Lokmacı Sokağı'nda bulunan Hasan Efendi Dergâhı şeyhi ve Kuşadalı İbrâhim Halvetî'nin halifelerinden Ahmed İzzet Efendi'den hilâfet aldığı belirir. Bununla birlikte İbrâhim Efendi'nin şahsiyetiyle alakalı malumat da verir. Ona göre İbrâhim Efendi, kayınpederleri Hacı Mehmed Şevkî Efendi gibi kibar ve nazik bir kişiliğe sahip, hatırnaz ve latifecidir. Şemâil itibarıyla ise uzunca boylu, sakallı, gunneli konuşan ve mütebessim bir çehreye sahiptir. Yine M. Şemseddin (Ulusoy) Efendi'nin anlattığına göre kayınpederi Hacı Mehmed Şevkî Efendi, İbrâhim Efendi'nin şiirle meşgul olmasını ister zira şiirin zihnini açılmasına sebep olduğuna inanır. Ancak, İbrâhim Efendi'nin şairlik hususunda bir istidatları bulunmamasıyla beraber İbrâhim Efendi çalışır, çabalar. Yine de muvaffak olamaz.

İbrâhim Efendi'nin hüsn-i hat sanatında kimden ders aldığı ve hangi silsileye bağlı bulunduğu dair herhangi bir bilgi yoktur. Ancak, tespit edilebilen tüm yazıları sülüs hattıyla yazılmıştır. İbrâhim Efendi'nin Bursa Ulu Cami'de bir yazısı mevcuttur. Caminin doğu duvarında ve kible yönüne göre kapının sol üst tarafın yer alan 1880 (H. 1298) tarihli yazıda, "*ekmelü'l-mü'minîne imânen ahsenühüm hulûkan*" hadis-i şerîfi yazılmıştır.²

İbrâhim Efendi'nin en sanatlı yazıları ise Bursa Yeşil Cami'nde yer almaktadır. Cami harim kısmının doğu ve batı duvarlarında, karşılıklı olarak yuvarlak kırmızı bir çerçeve içine alınmış istifte, Amme Sûresi'nin ilk 15 âyet-i kerimesi müdevverdir. Birkaç farklılık dışında yazılar birbiriyle neredeyse aynıdır. Doğu duvarındaki yazının geometrik şeklinin içinde hattatın ketebesi görülürken, batı duvarında Ahmet Vefik Paşa'nın ismi geçer. Yazılarda herhangi bir tarih yoktur ama Ahmet Vefik Paşa'nın isminin burada geçmesi, bize yazının tarihleri hakkında fikir verir. Zaten M. Şemseddin (Ulusoy) Efendi İbrâhim Efendi ile Ahmed Vefik Paşa³ arasındaki irtibattan da bahseder. Bu yazıların da 1855 Bursa depremi sonrasında Ahmed Vefik Paşa tarafından gerçekleştirilen Bursa'daki imar faaliyetleri esnasında yazıldığı anlaşılmaktadır. Bursa Yıldırım Cami harim kısmındaki yazılarda her ne kadar imza bulunmasa da bu yazıların da İbrâhim Efendi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü buradaki yazılar, İbrâhim Efendi'nin Bursa Ulu Cami ile Yeşil Cami'deki yazılarının istif bakımından aynıdır. M. Safiyyüddin Erhan'ın özel arşivindeki

İbrâhim
Efendi'nin
Bursa Ulu
Cami'deki
"ekmelü'l-
mü'minîne
imânen
ahsenühüm
hulûkan"
Hattı

İbrâhim Efendi,
kayınpederleri
Hacı Mehmed
Şevkî Efendi
gibi kibar ve
nazık bir kişiliğe
sahip, hatırnaz
ve latifecidir.
Şemâil itibariyle
ise uzunca boylu,
sakallı, gunneli
konuşan ve
mütebessim bir
çehreye sahiptir.

fotoğraflar ve koleksiyonunda bulunan İbrâhim Efendi'ye ait yazı kalıplarından da anlaşılmaktadır ki İbrâhim Efendi'nin Hacı Mehmed Şevkî Efendi Dergâhı avlusu içinde de yazıları yer almaktaydı.

Şeyh İbrâhim Efendi, 18 Temmuz 1889 (H. 20 Zilkade 1306) günü ahirete Bursa'da irtihal eylemiştir. Bacanağı İsmâil Gâlib Efendi ve kendisinden sonra her iki oğlu gibi kayınpederleri Hacı Mehmed Şevkî Efendi'nin yanına yani Emir Sultan'daki Sancaktar Baba olarak bilinen Nimetullah Efendi Türbesi karşına defnolunmuştur. Günümüzde sadece Hacı Mehmed Şevkî Efendi'ye ait mezar taşı yerindedir. Diğer mezar taşlarına ne olduğu veya taşların nerede olduğu belli değildir.]

NOTLAR

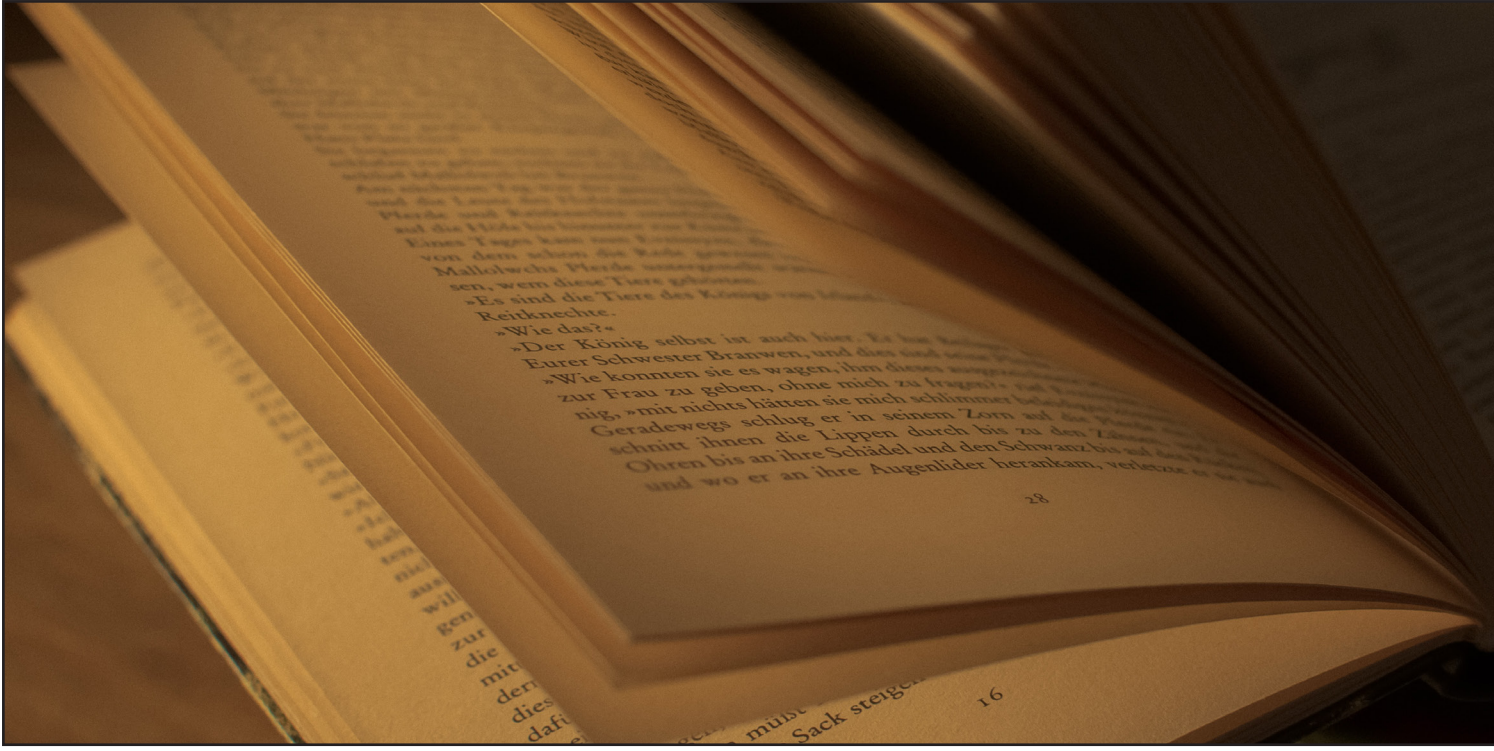
* Bu yazı için kişisel arşivini kullanmama müsaade ettikleri ve paylaştığı bilgiler için Mehmed Safiyyüddin Erhan ile yardımlarından dolayı Neslihan Duran'a teşekkür ederim.

** Dr. Öğr. Üye., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, İslâm Sanatları Bilim Dalı (semra.guler@dpu.edu.tr)

1 Mehmed Şemseddin, Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî I-II, haz. Mustafa Kara - Kadir Atlansoy, (Bur-sa: Uludağ Yayınları, 1997), 341-342.

2 "Müminlerin iman yönünden en kâmilî, ahlakî en güzel olanıdır."

3 Ahmed Vefik Paşa, Osmanlı Devleti'nin önemli devlet adamlarındandır. 1863-1864 yılında Bursa'da müfet-tişlik, 1879-1882 yılları arasında da Bursa valiliği yapmıştır. Şehirde yapmış olduğu imar faaliyetleriyle bilinir.

MUTÇALI'NIN SÖZLÜĞÜNDEN HİTLER'İN KAVGASINA

Abdullah Edem TAŞ*

Basılı sözlüklerin artık kullanılmamaya başlandığı; yerlerine cep telefonu ve bilgisayarlardan ulaşılan elektronik sözlüklere müracaat edildiği bir dönemde sizlere ne kadar anlamlı gelecek bilemiyorum ama ilahiyat/İslâmi ilimler tahsili yapan birçok öğrenciye okul yıllarında yoldaşlık eden bir sözlüğün ortaya çıkış serüveninin önemli olduğunu düşünüyorum.

Bu sözlük ilk baskısı 1995'te yapılan Serdar Mutçalı'nın Arapça-Türkçe Sözlüğü'dür. Mutçalı, sözlüğünde A Dictionary of Modern Written Arabic (ilk baskısı 1961) adlı Arapça-İngilizce sözlüğü esas almıştır. Bir tercüme çalışmasıdır da

diyebiliriz. Türkçesinde birçok tercüme hatası barındırdığı belirtilmişse de Mutçalı'nın sözlüğü, hâlâ bu alanda en yaygın kullanılan sözlüklerden biridir.

Bahsi geçen Arapça-İngilizce sözlüğün aslı ise Hans Wehr tarafından yayınlanan Arabisches Wörterbuch für die Schriftsprache der Gegenwart (ilk baskısı 1952) adlı sözlüğe dayanır. Wehr'in sağlam bir ekiple yaptığı çalışma, daha sonra J. Milton Cowan'ın da katkılarıyla İngilizceye çevrilmiştir.

1995'lerden İkinci Dünya Savaşı yıllarına döndüğümüzde Mutçalı Sözlüğü'nün de aslı olan Hans Wehr'in sözlüğünün yazılma hikayesiyle karşılaşırız. Wehr, 1940'larda Nasyonal Sosyalist Parti'ye üye genç bir şarkiyatçı-dilbilimci akademisyendir. O sıralarda Arap dili üzerine çalışmaktadır. Nazi Yönetimi ise

Arapları, İngiliz ve Fransızlara karşı kendi yanlarına çekmek için çaba sarf etmektedir. Bu amaçla birçok faaliyet icra edilirken Hitler'in Mein Kampf (Kavgam) adlı kitabının Arapça'ya tercüme edilmesi de düşünülmüştür.

Mein Kampf'ı (Kavgam) Arapça'ya çevirmeye yönelik ilk girişimler, 1930'larda başladı. 1933'te, Hitler iktidara geldikten kısa bir süre sonra, Führer'in fikirlerine inanmış gazeteci Yunis es-Seb'âvî, Mein Kampf'tan bazı pasajları Arapça'ya çevirdi ve Irak'ta neşredilen el-A'lâmü'l-Arabî gazetesinde seri halinde yayınladı. Kâzım es-Sulh'un editörü olduğu en-Nidâ gazetesi de 1934'te Lübnan'da benzer yayınlar yaptı. Bu ilk teşebbüslerde Alman konsolosluğu bu işin neresinde yer alıyordu bilinmez ama alıntılar Arap dünyasında ses getirmeye başlamıştı. Hitler'in de düşüncesi

göndermişti. En büyük sorun, kitabın ırkçı ifadeleriydi ona göre. Arapların soy-sop hassasiyeti dikkate alınarak tercüme yapılmasından yanaydı. Araplar da Sâmî kavimlerden olduğu için kitapta "anti-semitizm" yerine "anti-judaizm/Yahudi karşıtlığı" şeklinde ufak rötuşlar istedi. Hitler başta buna yanaşmadı ama iki yıl sonra gerekli izni verdi. Grobba, es-Seb'âvî'nin çevirilerinden bazı kupürleri incelenmesi için hükümetine gönderdi. Alman Hükümeti için Doğu masasında danışmanlık yapan iyi bir Arapçaya sahip Dr. Bernhard Moritz, kupürleri inceledi ve çevirinin anlaşılabilir olduğunu belirterek menfi kanaat bildirdi. Ondan gelen rapor doğrultusunda ilk tercüme teşebbüsü akim kaldı.

Daha sonra, Alman Propaganda Bakanlığı, Kahire'deki Alman kitapçı Overhamm aracılığıyla çeviriye devam etmeye karar verdi: Ahmed Mahmud es-Sâdâtî tercüme yapacak kişiydi. es-Sâdâtî'nin tercümesi, 1937 yılında yine incelenmesi için Dr. Moritz'e gönderildi. Çeviriyi beğenmeyen Moritz "Ne Almanca'yı iyi biliyor ne de Arapça'yı. Muhtemelen mütercim Kıbtî" notunu düşmüştü. Aslında Dr. Moritz yanılıyordu, çevirmen Müslüman bir Arap'tı. Peki onu bu kanaate sevk eden neydi? Moritz yıllarca klasik Arapça eserlerle iştiğal etmiş seksen yaşlarında bir müsteşrik/Arabiyat âlimi olduğundan muhtemelen mütercim es-Sâdâtî'nin çevirisinde kullandığı modern kalıplara hiç âşina değildi ve Sâdâtî'nin ifadelerini Arapça'yı iyi bilmeyen gayrı

Arapları yanına çekmek ve onları, top raklarını işgal eden Fransa ve İngiltere karşısına dikmekti. Zaten Araplar arasında sömürgeci efendilere karşı itirazlar gittikçe yükselmiş; bağımsızlık taleplerine destek olabilecek, dahası Avrupa'da İngilizleri ve Fransızları dize getirebilecek bir güç olarak Hitler'e ve Almanya'sına bir sempati oluşmuştu. Rivayetlere göre İkinci Dünya Savaşı öncesinde Halep, Şam gibi şehirlerin sokaklarında, "Ne mösyö ne mister, gökte Allah yerde Hitler" sloganları yankılanıyordu (No more 'Monsieur', no more 'Mister' God in heaven, on earth Hitler / bilâ misyu bilâ mister fi's-semâ Allah ve'l-ard Hitler).

Yine İngiliz destekli siyonist faaliyetler ve Kudüs merkezli bir Yahudi devleti kurulmasına doğru giden süreç de Arapları, Almanlara yaklaştırıyordu. Mesela, o vakit Almanların savaşı kazanacağını düşünen Kudüs Müftüsü el-Hâc Emin el-Hüseynî, sürgün döneminde Berlin'de bizzat Hitlerle görüşüp ondan destek istemişti.

İlk tercüme teşebbüsleri belli bir etki bırakmıştı ancak Mein Kampf'ın Arapça'ya resmî tercümesi için bizzat Hitlerin izni olması gerekiyordu. Almanya'nın Irak Krallığı büyükelçisi Fritz Grobba burada öne çıkan isim oldu. Anavatana, resmî çevirinin gerekliliğinden bahseden ancak bu hususta dikkatli olunmasını ihtar eden raporlar

Rivayetlere göre İkinci Dünya Savaşı öncesinde Halep, Şam gibi şehirlerin sokaklarında, "Ne mösyö ne mister, gökte Allah yerde Hitler" sloganları yankılanıyordu (No more 'Monsieur', no more 'Mister' God in heaven, on earth Hitler / bilâ misyu bilâ mister fi's-semâ Allah ve'l-ard Hitler).

Arap birisinin ifadelerine benzetmişti.¹ es-Sâdâtî'nin kısmî tercümesi daha 1934'te onay almadan Kahire'de "Adulf Hitler, zaîmü'l-iştirâkiyye el-vataniyye ma'a'l-beyân li'l-mes'eleli'l-yahûdiyye (Nasyonel Sosyalizm'in lideri Adolf Hitler, Yahudi sorununun açıklamasıyla birlikte, 167 sayfa) adıyla basılmıştı.

Ali Muhammed Mahbub da çeviri yapanlardan biriydi ve onun çevirisinde de galiz hatalar vardı. Hitler'in Mein Kampf'ında "Ich wurde Nationalist" (I became a Nationalist) ifadesi Arapça'ya "innenî asbahtu iştirâkiyyen" şeklinde çevrilmiş; Hitler'in sosyalist olduğu itirafına dönüşmüştü. Yine "Federalizm" "nizâmü'l-iktâ" olarak; "Minenwerfer (mine-throwers/bomba atıcılar) ne tür bir alaka kurulduğu anlaşılamayan bir şekilde "el-ahkâmü'l-'Urfiyye" olarak tercüme edilmişti.

Karşı tepkiler de gelmeye başlamıştı. Mısırlı bir avukat Hamid Maliji: "Arapça çeviriler orijinal esere uymuyor arkadaşlar. Hitlerin bizimle ilgili gerçek düşüncelerini yansıtmayan bu çevirilere inanmayın. Hitler, Arapların aşağılık bir ırk; Arap mirasının da diğer medeniyetlerinden çalıntı olduğunu iddia ediyor ve bizi kültürden sanattan anlamayan bir millet kabul edip tahkir ediyor" diyordu.

Çeviri denemelerinin oluşturduğu bir taraftan coşkulu diğer taraftan gergin atmosferde Alman hükümeti bu işi daha fazla önemsemeye başladı. Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan Otto von Hentig, kutsal bir etki bırakması için çevirinin "her Müslümanın anladığı/etkilendiği Kur'an" tarzında edebî bir dile sahip olması gerektiğini söylüyordu. Eğer iyi bir Arapçayla böyle bir çeviri yapılabilirse bunun "Fas'tan Hindistan'a kadar Arapça konuşan tüm coğrafyada geniş bir

1 İstirrat: Günümüzde çok sayıda talebe yetiştirmiş meşhur bir müderris, Faslı düşünür Taha Abdurrahman'ın bir eserini tetkik ettiğinde aynı tepkiyi vermişti: "Bu adamın Arapçası iyi değil, çok garip ifadeler kullanıyor!". Aslında Taha Abdurrahman da medrese eğitimi görmüş biriydi ancak eserlerinde modern bir dil kullanmayı tercih ediyordu. (Hocasıyla arasında geçen bu diyalogu bize aktaran dostum Muhammed Ateşe teşekkür ederim).

Karşı tepkiler de gelmeye başlamıştı. Mısırlı bir avukat Hamid Maliji: "Arapça çeviriler orijinal esere uymuyor arkadaşlar. Hitlerin bizimle ilgili gerçek düşüncelerini yansıtmayan bu çevirilere inanmayın. Hitler, Arapların aşağılık bir ırk; Arap mirasının da diğer medeniyetlerinden çalıntı olduğunu iddia ediyor ve bizi kültürden sanattan anlamayan bir millet kabul edip tahkir ediyor" diyordu.

sempati ile karşılanacağını" belirtiyordu. Böyle bir çeviriyi yapabilecek kişinin ise Klasik Arapça bilmesinin yeterli olmadığını, modern edebî dili kullanan özellikle siyasî basının dilini iyi bilen, eğitilmiş ve gerektiğinde siyasî literatürde Arap dilinin eksiklerini yeni kelimeler üreterek kapatacak güvenilir biri olması gerektiğini vurguluyordu. Ancak bu vasıflarda biriyle iş birliği yapılırsa Hitler'in istediği tercüme ortaya çıkacaktı. Bu teklif üzerine çeviri işi, Şekip Arslan'a² sipariş edildi. O sırada 2 Emir Şekip Arslan'ın (1869-1946) soyu, Lübnanlı olup zaman içerisinde sünileşen Dürzi bir aileden gelmektedir. Osmanlı son döneminde hem Arap dünyasında hem Osmanlı muhitlerinde yakından tanınan Arslan; kaymakamlık, müfettişlik, mebusluk gibi resmî vazifeler ifa etmiş; sömürgecilere karşı aktif mücadelenin içerisinde yer almış önemli bir mütefekkidir. Bu hususta İslam dünyasının birçok bölgesinde konferanslar verip yayın faaliyetlerinde bulunmuştur. Osmanlı devletinin bütünlüğünden yana olmuş; Avrupa devletlerinin İslam dünyası üzerindeki emellerini önceden görüp Müslüman halkı uyarmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise İngiliz ve Fransız sömürgesine dönüşen Müslüman Arap topraklarının istiklali için mücadele etmiştir. Ayrıca Dürzi lider Velid

Cenevre'de yaşayan Arslan, etkili bir Arap düşünür ve La Nation Arabe'in editörüdür. Ayrıca 1941'de Hitler'le görüşen Kudüs Müftüsü Emin el-Hüseynî'nin de dostuydu. Şekip Arslan, Mein Kampf'ı Fransızca tercümesi üzerinden Arapça'ya çevirdi ancak Alman Propaganda Bakanlığı yayın maliyetinin yüksek çıkmasını gerekçe göstererek 21 Aralık 1938'de bu tercüme yayınlamayı reddetti.

Aslında Hitler hitabetiyle Almanlar üzerinde oluşturduğu etkiyi kitabının Arapçasıyla Araplar üzerinde de oluşturmak istiyordu. Şekip Arslan'ın çevirileri fasikül fasikül geldiğinde Dışişleri'nin Doğu Masası bu amaçla çevirileri kontrol ediyor ve Hitler'in istediği kıvamda olup olmadığını denetliyordu. Bu süreçte görevliler kendilerinin başvuracağı uygun bir Arapça-Almanca sözlüğün olmadığını da fark ettiler. Zaten Otto Von Hentig, orijinalin anlamını doğru bir şekilde yansıtan yeni Arapça ifadeler oluşturmak için eldeki sözlüklerin yetersiz olduğunu daha önce de belirtmişti. İşte bundan sonra Hans Wehr'le irtibat kuruldu.

30'lu yaşlarda bir dilbilimci olan Wehr, o sıralarda notlarıyla meşguldü. Felsefe, dinler tarihi ve daha birçok alanda yazılmış kitapları inceliyor; Irak, Suriye, Mısır gibi Arap ülkelerinde çıkan gazetelerden kupürler topluyordu. Özellikle Taha Hüseyin ve Halil Cibran'ın eserlerinden kelimeler çıkarıyordu. Sülâsi ve rubâi köklerden yeni kelimeler üretmek düşüncesindeydi. 1940'ta ekibini kurduktan sonra bu çalışmalar daha da ilerledi ve sözlük maddeleri gün yüzüne çıkmaya başladı.

Hitler'in Mein Kampf'ı resmî olarak Arapça'ya tercüme edilip basılmadıysa da tercüme için gerekli görülen Arapça-Almanca sözlük 1945'te tamamlandı ve 1952'de basıldı.]]

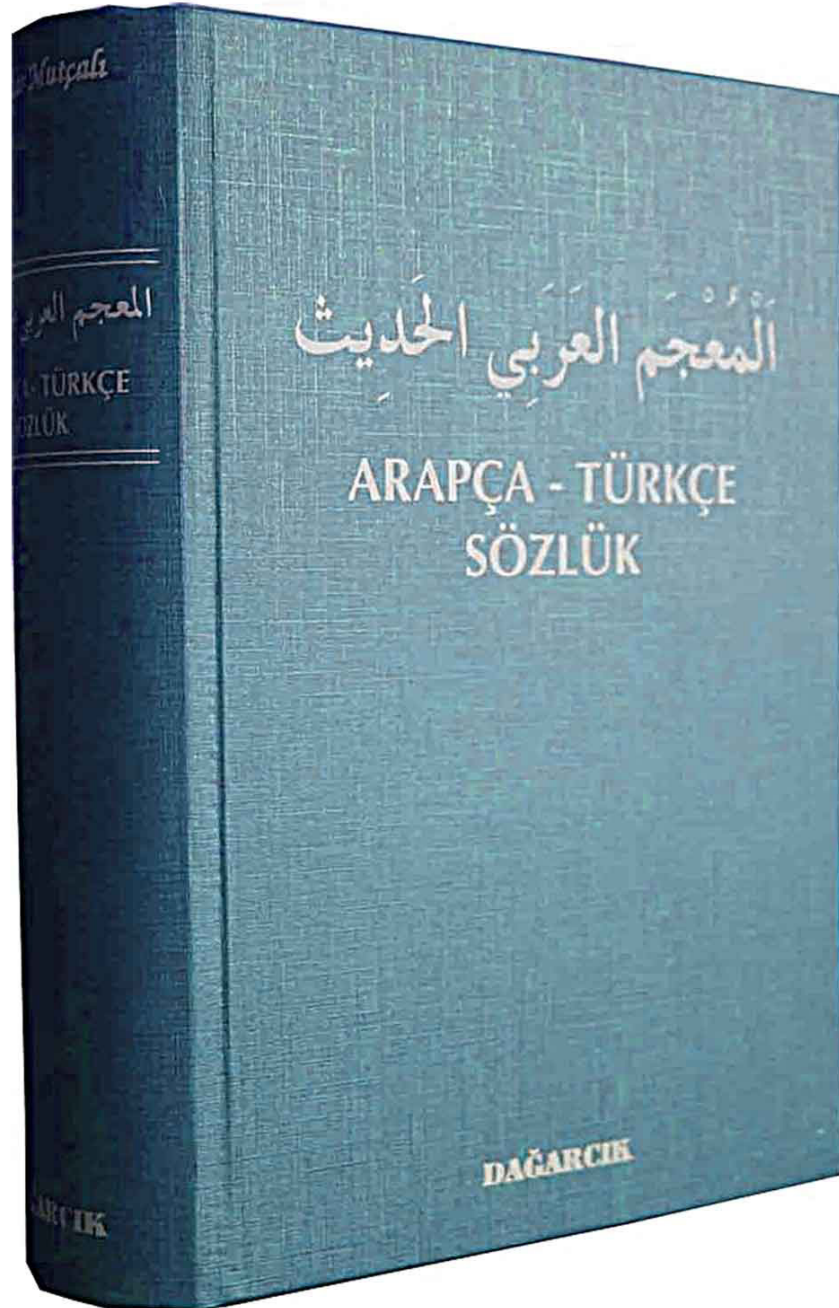
Canbolat'ın anne tarafından da dedesidir. Bkz. Hulusi Kılıç, "Emir Şekip Arslan", DİA, XI, 151-153.

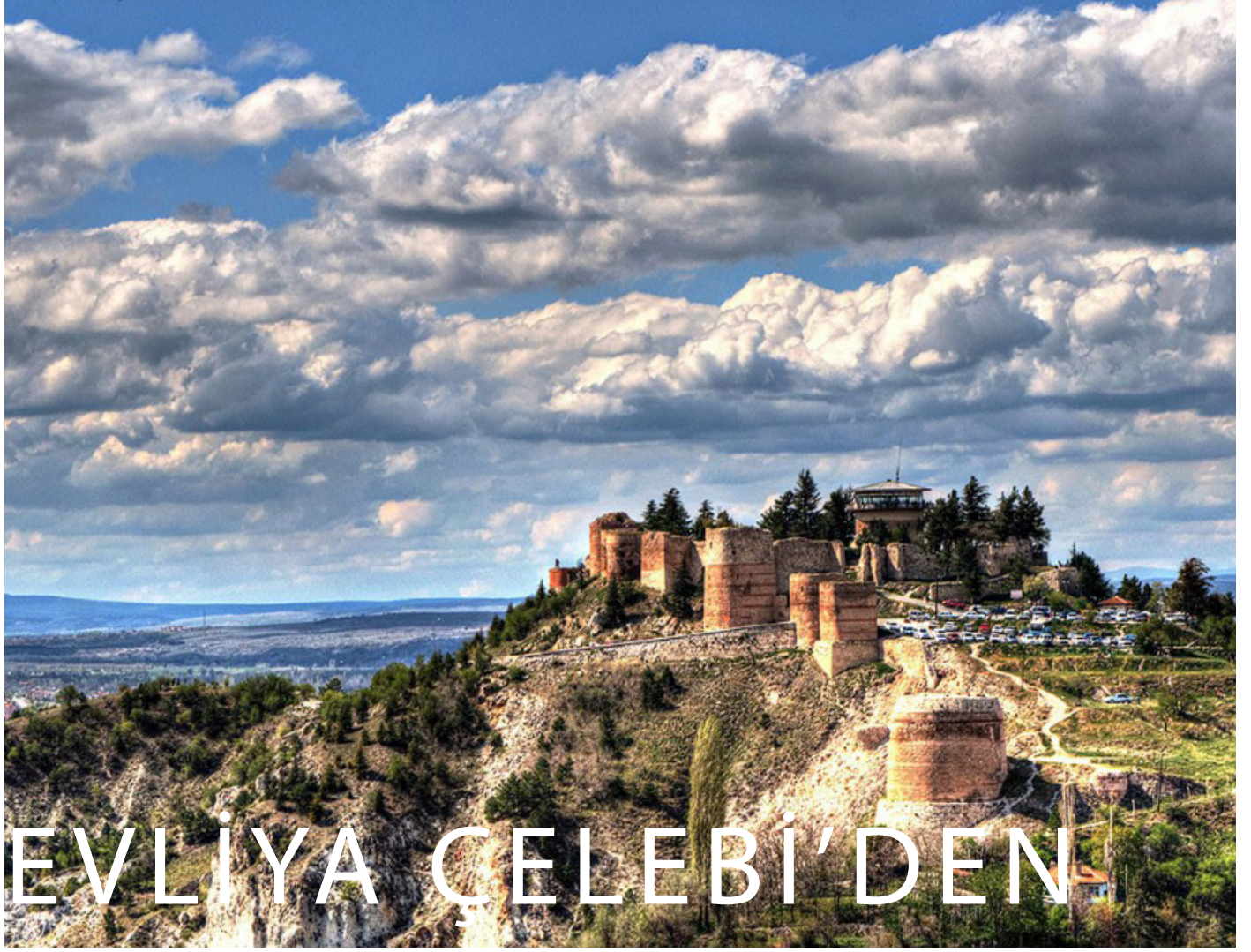
<https://en.qantara.de/content/translating-mein-kampf-into-arabic-hitlers-paperchase>

*Dr. Öğr. Üye, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi İslâm Tarihi Bilim Dalı

KAYNAKLAR:

Stefan Wild, "National Socialism in the Arab near East between 1933 and 1939", Die Welt des Islams New Series, Bd. 25, Nr. 1/4 (1985), pp. 126-173.

EVLIYA ÇELEBİ'DEN KÜTAHYA

Abdullah Taha YILDIZ*

Germiyan
ve kahraman-
lar vilayeti yani
Anadolu'daki
yıkılmaz bir
set ve mücev-
herane kale:
Kütahya Kalesi

Evliya Çelebi kendi eseri olan Seyahatnâme'sinde verdiği bilgilere göre 10 Muharrem 1020 (25 Mart 1611) tarihide İstanbul'da doğmuştur. Tam adı bilinmemekle birlikte "Evliya" lakabını hocası İmam Evliya Mehmed Efendi'ye nisbetle aldığı tahmin edilmektedir. Babası Saray-ı âmire kuyumcubası Derviş Mehmed Zillî Efendi'dir. Soyu hakkında karışık bilgiler vermektedir. Ailesini Germiyanogulları'na bağlayıp soyunun Ahmed Yesevî'ye dayandığını belirtir. Kendi ifadelerinden anlaşıldığına göre ataları İstanbul'un fetihinden önce Kütahya'nın Zeregen mahallesinde ikamet ederken, fetih sonrası İstanbul Unkapanı'na yerleşmişlerdir.

İyi bir tahsil alan Evliya Çelebi, saraya intisab ederek tahsiline Enderun'da devam etti. Burada hat, musiki, nahiv ve tecvid gibi ilimlerde eğitim aldı. Eserinde verdiği bilgiye göre Sultan IV. Murad'ın huzuruna çıkarak onu eğlendiriyor

ve sinirli zamanlarında padişah kendisini çağırıyordu.

Seyahat heyecanını babasının sohbetlerinden ve meclisindeki arkadaşlarının seyahat maceralarından alan Evliya Çelebinin aldığı iyi tahsil, edindiği geniş bilgi birikimi ve öğrenme iştiağıyla seyahat merakı karşı konulmaz hale geldi. Eserinin başında anlattığı meşhur rüyası şöyledir: 1040 senesi Muharrem'in aşure gününde (19 Ağustos 1630) İstanbul Yemiş İskelesi civarındaki Ahî Çelebi Camii'nde rüyasında Hz. Peygamber (s.a.s)'i kalabalık bir cemaatle görür. Resul-i Ekrem'in elini öpecekken heyecanlanıp "Şefaât Ya Resulellah!" diyeceği yerde "Seyahat Ya Resulellah!" söyler. Bunun üzerine tebesüm eden Peygamber Efendimiz (s.a.s) şefaâtini, ziyaretini ve seyahati kendisine müjdeliler. Orada bulunan ashabın duasını alır. Sa'd b. Ebû Vakkâs (r.a.) da kendisinde gördüklerini yazmasını söyler. Uyanınca rüyasını Kasımpaşa Mevlevihânesi şeyhi Abdullah Efendi'ye sorduğunda "Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın nasihatı üzere ibtidâ bizim İstanbul'cağız tahrir eyle" cevabını alır. Bunun üzerine önce doğduğu ve büyüdüğü

şehir olan İstanbul'dan başlayarak gidip gördüğü, gezip öğrendiği bütün şehirleri yazmaya başlar.

Hayatı boyunca birçok yere seyahat eden Evliya Çelebi, Seyahatnâme'sinin IX. Cildinde ise Hacc yolculuğun anlatmaktadır. Hacc güzergahı üzerindeki şehirlerden birisi de atalarının vatanı, memleketi, Kütahya'dır. Kütahya'dan kahramanlar vilâyeti olarak bahseden Evliya Çelebi'nin, memleketi olması hasebiyle de Kütahya'ya ayrı bir önem verdiği de görülmektedir.

Fakültemiz tarafından çıkarılacak bu dergimizde bendenizden de bir yazı istendiği vakit, Kütahya'mızın kuzey girişinde heykeli olan Evliya Çelebi'nin Kütahya seyahatini günümüz Türkçe'siyle bir seri haline getirme fikri doğdu. Hem nüktedân hem mübalağalı hem de edebî bir anlatıma sahip olan Seyahatnâme'nin evvela kendime ve sonra siz değerli okuyucularımıza hoş ve güzel vakitler sunması dileğiyle. Bismillah.

Germiyan ve kahramanlar vilayeti yani Anadolu'daki yıkılmaz bir set ve mücevherane kale: Kütahya Kalesi

715 senesinde Rum kafirlerin elinden Germiyan padişahlarından Şah Yakub zamanında fethedilmiştir. Hıdırlık dağında Hezardinar'ın yanında defnedilmiştir. Türbenin kubbesine bin altın gitmiştir. Ölümünden sonra ise haziresinde bin altın bulunmuştur ve bir kişiye ihsan edecek olsa da bin altın vermiş. Ayrıntısıyla öğrenmek icap eder. Kendisi ulu bir sultandır. Kendisinden sonra Anadolu'yu Osmanlılar fethetmiştir, bu şehri de almışlardır. Kütahya hala Anadolu eyaletinin altındadır, bir vezaretir. Padişah tarafından kanunla belirtildiği şekilde vezirin hassı on kere yüz bin akçedir. Mısır, Bağdad, Budin ve diğer bütün vezirlerin üstünde bir mevki vardır. Âl-i Osman Anadolu taraflarında bir yere sefere çıkacak olsa Kütahya veziri, eyaleti ile orduya öncü kuvvet olarak katılır. Bu eyalette on dört sancak bulunmaktadır. Bunlar; öncelikle eyalet merkezi Kütahya Sancağı, Saruhan Sancağı, Aydın Sancağı, Kastamonu Sancağı, Bursa Sancağı, Bolu Sancağı, Menteşe Sancağı, Ankara Sancağı, Karahisar-ı Sahib Sancağı, Teke Sancağı, Kânkırı (Çankırı) Sancağı, Hamid Sancağı, Sultanönü Sancağı ve Karesi Sancağı. Bunlardan başka eyalette

maiyetlerinde kırk veya elli memur bulunduran dört müselleme bey daha vardır. Siyaseten katil ve suçlar ceza verme yetkileri vardır. Gaza zamanında kendilerine ait davul ve tuğları yoktur. Yine bunlardan başka Yeniçeri Ocağı Dergahından on bir yaya beyi vardır. Her birisi bir şehre hakimdir ve hepsinin başı Mudurnu Şehri'nin sahibi olan beydir. Mukataa olarak kendilerine verilmiş beylerdir. İki yüz yirmi adet köy bulunmaktadır. Yine eyalette defter kethüdâsı, tımar defterdarı, defteremini ve çavuşlar kethüdâsı vardır. Bunlara da kanun gereğince yüz yetmiş mamur köy verilmiştir. Hass-ı Hümayundan ayrılmış vakıf ve sultan hasları toplam üç yüz köydür. Eyalet dahilinde zeamet sahiplerinin hepsi 294 kişi ve tımar sahipleri ise 4584 kişidir. Bu gruplar savaş zamanlarında cebelileri, alay beyleri, çeribaşlarıyla beraber 13.800 kişilik derya misali bir ordu olurlar. Üç bin kişilik Paşa askerleriyle, yaya beyleri, müselleme ve zeamet sahiplerinin askerleriyle beraber toplam 20.000 silahlı bahadır ve kahraman bir ordu ortaya çıkar. Eyalet askerleriyle birlikte elli bin atlı ve kırk bin askerlik bir ordu olur.

Bu eyalet kuzey tarafından Trabzon ve Sivas eyaletleri ile komşudur. Doğusunda yine Sivas ve Karaman eyaletleri bulunur. Güney ve batı tarafında ise Akdeniz vardır.

TARİH-ŞEHİR

Kütahya şehri beş yüz akçeli şerif mevleviyettir ancak şerif değildir. Müddeteyni on kese hasıl olur. Dokuz nahiyesi vardır ve hepsi köydür. Bu mollanın elinde, Kütahya sancağında olan 24 kaza bulunmaktadır. Yeri gelince hepsini anlatacağım. Şeyhülislamı, nakıbulişrafı, âyân-ı eşrafı, sipah kethüdâyeri, yeniçeri serdarı, dizdarı ve subaşı vardır. Kalesi, mavi ve kırmızı renkte yalçın bir kaya üzerinde beşgen yapıda büyük ve sağlam taştan yapılmış bir süslü kaledir ki gerçekten mücevher taşlı bir yüzük gibidir. Bu kaleyi gördüğümüz günü dostlarımız sorunca birdenbire dilimden tarihini de düştüğüm şu mısralar döküldü.

Evlilyaya ismi resmin sordular tarih için

İsmine dedi bu şeydir ki kale-yi gevher-nigin

Sene 1082

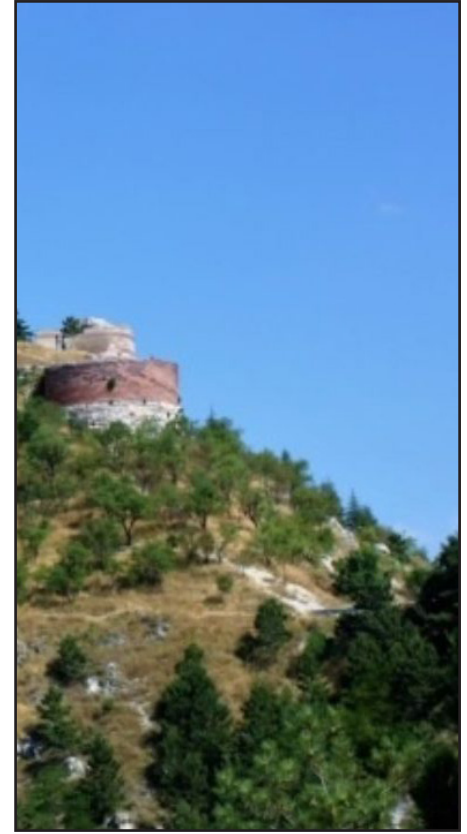
Gerçekten bir tepe üzerinde yüzük taşı gibi süslü bir şekilde duran sağlam yapı

bir kaledir. Çevresi, aşağı kale ile üç bin adımdır. Her tarafı yalçın kayalar üzerine bina edilmiş olup hendeği yoktur. Zira bu kayalar gayya kuyusu gibi derin, uçurum kayalardır. İnsan zirvesine çıkmaya güç yetiremez. Ancak aşağı kale eski kalenin kuzey tarafında alçak yerdedir. 842 senesinde Ebulfeth Sultan Mehmed Han tarafından eklenip inşa edilmiştir. Şehrin alçak yerinde olmasına rağmen yüz arşın kadar kesme kaya altında bir nehir vardır ki âb-ı hayat olup kaynayıp yeryüzüne çıkar. Muhasara zamanı düşman o suyu zapt edip kale ahali susuzluktan muztarip olmasın diye bu pınarı kale içine alabilmek için aşağı kale inşa edilmiştir. Yukarı kaleden bu suya inilir yollar hala bulunmaktadır. Yeni kalenin kuleleriyle beraber kalede yetmiş kule vardır. Kuleler birbirine çok yakındır, araları iki kulaçtır.

Kadim, sağlam bir binadır. Kalenin üç kapısı vardır. Doğuya bakan ve üç kat demir kapılı olan kapıdan aşağı çarşıya inilir. Kapının dışında beyaz mermerlerden aslan suretleri vardır. Bu kapının önündeki gözcü mevkilerinden aşağı şehir çok güzel görünür. İkinci bir kapı da güneye nazırdır. Sultanbağı tarafına açılır. Bu kapı da gayet sağlam bir kapıdır. Başka bir kapıdan aşağı kaleye inilir. Bu kapı da yine doğu tarafındadır.

İç kale ise kalenin güney tarafında dört köşeli küçük bir kaleciştir. Çevresi bin adımdır. Kalenin doğusunda küçük bir kapısı vardır. Eski zamanlarda kapının tahta kanatlarının üzerini camış derisi ile kapırlarmış. Demir bir kapı değildir. Bu kapının iç tarafında iki sarnıcı vardır. Bir mescid, dizdar, imam, müezzin ve kethüdâ haneleri ile iki buğday ambarı toplam sekiz bina bulunmaktadır. Bunlardan başka bina yoktur,

gayet boş bir iç kaledir. Ancak dış kalede Germiyanoğlu Camii ile yetmiş adet toprak örtülü ev vardır. Bir mescid ile âb-ı hayat çeşmesi vardır ki Hikmet-i Hüda böyle yüksek bir dağın üstünden çıkar. Aşağı yeni hisarda da yirmi kadar toprak örtülü ev ve tahta minareli bir mescid bulunmaktadır. Burada çıkan pınar kale içindeki ve aşağı şehirdeki değirmenlere gider.

Eskiden beri aşağı şehirli kasaplardan koyun ciğeri alamazlar. Bütün kale ahalisi alır. Ellerinde geçmiş padişahlardan hatlar vardır. Bu sebeple aşağı şehirliyle kale ahalisi arasında ciğer için ciddi kavgalar ortaya çıkar. Hatta "Kavga ciğer içindir." diye darb-ı mesel olmuştur. Her ne kadar böyle dense de Kütahya şehri yaşanılır, çok güzel bir şehirdir. Bu kalenin evlerinin yüzleri kuzey tarafında Kutî ovasına bakmakta olup, havadar ve etrafı gören güzel evlerdir. Aşağı büyük şehir ise bu kalenin doğu, kuzey ve kuzeybatı taraflarına kurulmuştur. Sultanbağı semtleri dere içerisinde ve Yeni mahalle kalenin batı tarafında, Zereğen mahallesi ise düz ovaya kurulmuş gayet mamur bir mahalledir. Hıdırlık Dağı aşağı kaleye bakar. Ama oradan buraya bir zarar isabet etmez. İç kalenin topları Hıdırlık'ta kuş kondurmaz. Araları uzak bir mesafedir. Şehrin aşağı varoşu otuz dört büyük mahalledir. Evvelâ Saray mahallesi, Gökçimen mahallesi, Böğrükçük mahallesi, Şehreküsdü mahallesi, Orta mahalle, Lala Mahallesi, Ahî

Eskiden beri aşağı şehirli kasaplardan koyun ciğeri alamazlar. Bütün kale ahalisi alır. Ellerinde geçmiş padişahlardan hatlar vardır. Bu sebeple aşağı şehirliyle kale ahalisi arasında ciğer için ciddi kavgalar ortaya çıkar. Hatta "Kavga ciğer içindir." diye darb-ı mesel olmuştur.

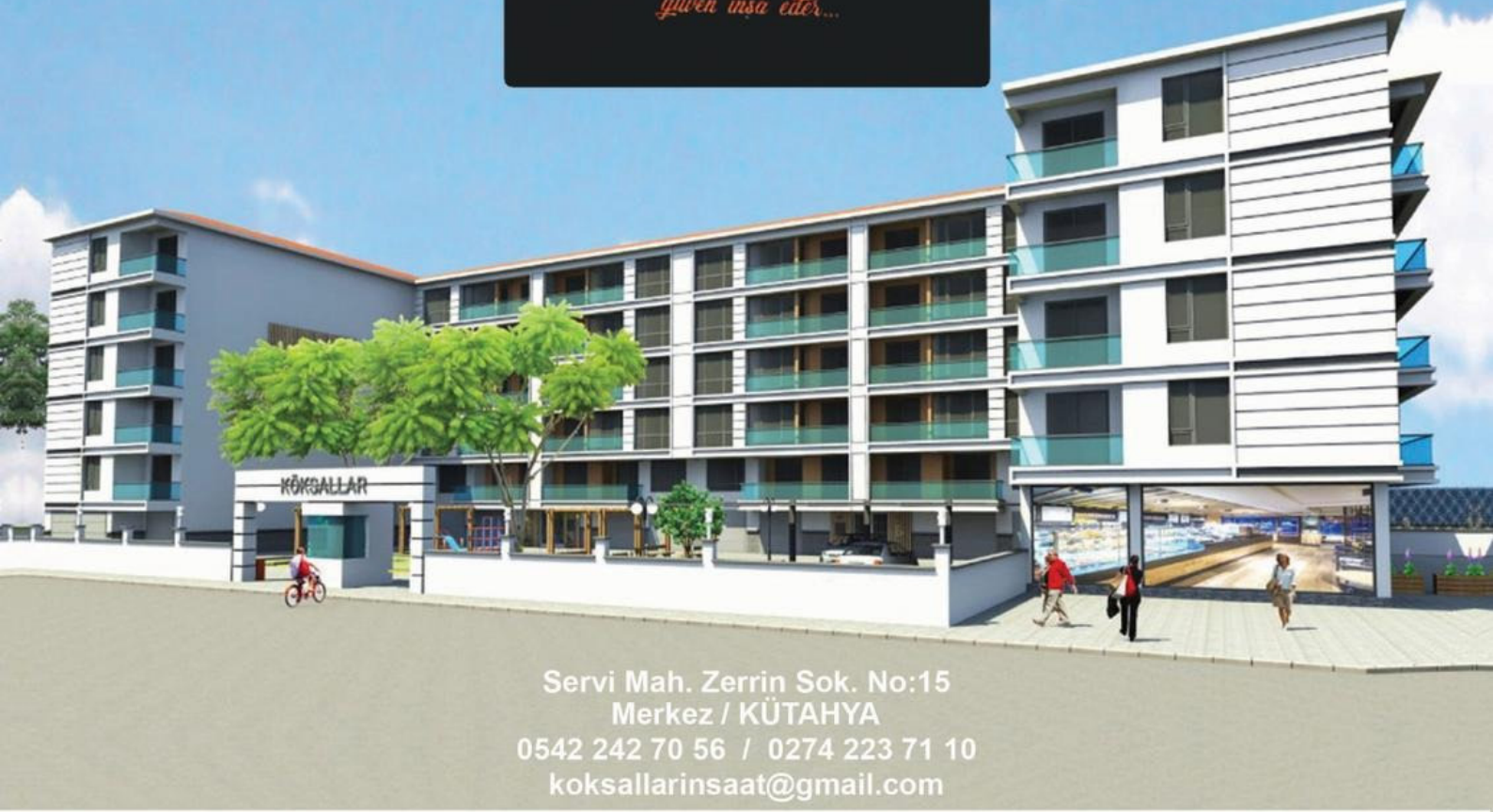
Erbasan mahallesi, Ahî Mustafa mahallesi, Kancık mahallesi, Börekçiler mahallesi, Sultanbağı mahallesi, Bezciler mahallesi, Akındıyolu mahallesi, Kadı Şeyh mahallesi, Cemaleddin mahallesi, Çukur mahalle, Analıca mahallesi, Balıklı mahallesi, Buladın mahallesi, Servi mahallesi, Meydan mahallesi, Hacı İbrahim mahallesi, İsak Fakı yani İshak Fakih mahallesi, Maruf mahallesi, Dibek mahallesi, Hüseyinpaşa Mahallesi, Yeni mahalle, Çerçi Süleyman mahallesi, Ahî Evren mahallesi, Mumcular mahallesi, Ahî İzzeddin mahallesi, Pirlar mahallesi ve biraz da kefereler mahallesi. Bu sayılan otuz dört mahalle ile bu muazzam şehir ağzına kadar bağ, bahçe, gül, gülistan ve su pınarları ile dolu haneler ve yüce saraylara sahiptir.

Bunların dışında üç mahalle Ermeni keferesi ve üç mahalle de Rum feceresi vardır. Yahudi taifesinden kimse yoktur, sadece ticarete gelip giderler. Buraya yerleşseler ölürler, bir acayip iştir. Bütün bu mahallelerde toplam toprak örtülü yedi bin ev vardır. Hala temâşâ ettiğimiz bu yerde yetmiş tane kiremit çatılı güzel saraylar da inşa olunmuştur. Daha evvel burada bir tane bile kiremit çatılı hane yoktu.]]

* Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi, İslâm Tarihi Bilim Dalı

KOKSALLAR
İNŞAAT

güven inşa eder...

Servi Mah. Zerrin Sok. No:15
Merkez / KÜTAHYA
0542 242 70 56 / 0274 223 71 10
koksallarinsaat@gmail.com

adl Seramik
www.adlseramik.com

Çini Seramik Boyaları

Porselen - Cam Boyaları

Ham Maddeler

Servi Mah. Zerrin Sok. No:20/A Merkez/KÜTAHYA
info@adlseramik.com

T:+90 274 224 23 25 F:+90 274 224 76 98

adl Seramik